

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO V OLMOUCI
KATEDRA SLAVISTIKY

KOMENTOVANÝ PŘEKLAD POVÍDEK SESTER TOLSTÝCH
THE COMMENTED TRANSLATION OF SHORT STORIES BY TATYANA
TOLSTAYA AND NATALIA TOLSTAYA

Vypracovala: Bc. Tereza Lásková

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslava Janečková

2016

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a se všemi zdroji, které jsem uvedla. Ráda bych poděkovala vedoucí této bakalářské práce, Mgr. Jaroslavě Janečkové, za její pomoc, ochotu a vstřícnost. Její rady a připomínky byly pro mě velice užitečné a přínosné. Zároveň bych touto cestou ráda poděkovala všem, které jsem v rámci vypracování této práce oslovila a kteří mi pomohli s objasněním mých dotazů.

14. 4. 2016

Obsah

Úvod.....	4
TEORETICKÁ ČÁST.....	6
1 Překlad	6
1.1 Princip překladu.....	7
1.2 Fáze překladatelovy práce.....	7
2 Funkční styl.....	9
2.1 Styl.....	9
2.2 Umělecký styl	10
3 Umělecký překlad	10
4 Sestry Tolsté.....	14
4.1 Taťjana Tolstá.....	14
4.2 Natálie Tolstá.....	15
4.3 Kniha <i>Двое</i>	16
PRAKTICKÁ ČÁST.....	18
5 Charakteristika výchozího textu a textu překladu	18
6 Charakteristika překladových transformací a jejich příklady	21
6.1 Překladové transformace.....	21
6.1.1 Lexikální transformace	21
6.1.2 Lexikálně-gramatické transformace	22
6.1.3 Gramatické transformace.....	22
6.2 Lexikální transformace	23
6.3 Lexikálně-gramatické transformace.....	27
6.4 Gramatické transformace	28
6.5 Překlad frazeologizmů, vlastních jmen a reálií	31
6.4.1 Překlad frazeologizmů.....	31
6.4.2 Překlad jmen a vlastních názvů	32
6.4.3 Překlad reálií	34
Závěr	36
РЕЗЮМЕ.....	38
Použité zdroje.....	42
Seznam příloh.....	45

Úvod

V rámci našeho vybraného tématu bakalářské diplomové práce se zaměříme na překladatelskou problematiku v současném českém kulturním prostředí. Je očividné, že překladatelská problematika nabírá v posledních letech na významu. Ovšem více než překlady umělecké jsou žádány překlady z oblasti práva, ekonomiky aj. Z těchto oblastí se například v posledních letech objevilo i velké množství slovníků. Oproti tomu překlady současných autorů umělecké literatury se objevují velmi zřídka. I to byl jeden z důvodů, který nás přivedl na myšlenku bakalářské diplomové práce z oblasti uměleckého překladu. Chceme přeložit část nějakého díla, které ještě není přeloženo, a tudíž je českému čtenáři nedostupné.

Mimo okolnosti, které jsme popsali výše, nás na myšlenku tohoto tématu bakalářské diplomové práce přivedla i osobní zainteresovanost a zájem zkusit něco nového.

Tato práce se skládá ze tří hlavních částí – teoretické, praktické a přílohové. Jednotlivé oddíly této práce spolu souvisí, navazují na sebe a tvoří jeden celek.

Teoretická část je rozdělena do čtyř kapitol. Každá kapitola má svoje podkapitoly. V první kapitole se budeme věnovat vymezení pojmu překlad jako takového, principu překladu, fázím překladatelovy práce a překladovým transformacím. Druhá kapitola bude věnována funkčnímu stylu s hlubším zaměřením na styl umělecký. Třetí kapitola přiblíží problematiku uměleckého překladu, způsob realizace a jazykové prostředky, které jsou nejčastěji využívány. Čtvrtá kapitola seznámí s oběma autorkami, jejich životem, tvorbou a v neposlední řadě i s pohledem na knihu *Двое*, ze které budou vzaty povídky pro stěžejní překlad této práce.

V praktické části se zaměříme na analýzu konkrétních překladatelských postupů. Teoreticky rozebereme transformace, které budou použity a dokázány na příkladech z našeho překladu. Problémové překladové transformace budou doplněny o komentář, který se bude týkat hlavních překladatelských úskalí.

V přílohové části budou originály textů z knihy *Двое*, a to: *Культурный шок* a *Выбор России* od Natálie Tolsté a *Стране нужна валюта* od Taťány Tolsté a překlad k daným vybraným textům.

Při zpracování naší bakalářské diplomové práce budeme využívat, zejména v teoretické části, dostupné možné příručky, učebnice, skripta a doporučenou literaturu pro překladatele. Předpokládáme, že se nevyhneme ani internetovým zdrojům, slovníkům a učebnicím češtiny. V průběhu samotného překladu uplatníme ve větší míře překladatelské dovednosti, neboť umělecký překlad není striktní tak jako například překlad odborného textu.

Cílem této práce bude seznámit čtenáře s nepatrnou částí ruské současné tvorby. Chtěli bychom přeložit to, co na českém trhu přeloženo není, a ukázat styl, humor, myšlení ruských autorů. Zároveň aplikujeme a zanalyzujeme překladatelské postupy a transformace v praxi, popř. okomentujeme problémy, které s sebou tato práce ponese.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Překlad

Definic překladu existuje mnoho. Nikdy se nebudou shodovat, byť každá bude vyjadřovat téměř totéž. Dle mého názoru bychom překlad mohli obecně definovat takto: Překlad je převod z výchozího jazyka (VJ) do jazyka cílového (CJ). Ráda bych ale uvedla další platnou definici, kterou v roce 1998 publikoval D. Žváček: „Передача информации, содержащейся в данном произведении речи, средствами другого языка.“¹

V dnešním světě roste potřeba obnovovat a aktualizovat informace. Hlavním předmětem této obnovy informací jsou nejenom poznatky ze sféry vědy a techniky, ale i právně etnické znaky, které jsou výdobytkem světové kultury a umělecké literatury. (Žváček 1998)

Překladatelská činnost zahrnuje fáze překladatelského procesu, od zadání až po analýzu. Tato činnost by se dala chápat jako komunikační proces, mezikulturní komunikace, transformace výchozího textu aj.

Překlad by se dal také chápat jako kulturní fenomén. Pak bychom na tuto problematiku mohli pohlížet ze tří hledisek. V první řadě bychom mohli hovořit o překladu jako o procesu. Dále pak o výsledku tohoto procesu a prostředku komunikace (Straková 1994). Pro naši bakalářskou diplomovou práci budou stěžejní první dva aspekty, tj. proces samotného překladu a jeho výsledek.

Kvalitu výsledného překladu ovlivňují všechny jeho složky. Nelze opomenout složku subjektivní, tedy tzv. lidský faktor. Každý překladatel je nucen se během překladatelského procesu rozhodovat. I tato fáze ovlivňuje výsledný překlad. Dále je samotný výsledek textem, který by měl splňovat jisté parametry textovosti. Vzhledem k faktu, že je to text v cílovém jazyce, měl by být uzuální a respektující gramatické a pravopisné normy. Nelze opomenout ani funkci mezikulturní komunikace, kterou by měl překlad plnit. (Knittlová 2010)

---

¹ Překlad autorky bakalářské diplomové práce: „Přenos informací obsažených v daném projevu řeči prostřednictvím druhého jazyka.“

1.1 Princip překladu

V první polovině 20. století bylo zvykem, že překlady umělecké literatury byly podrobovány zájmu estetickému. To se ale ve druhé polovině téhož století změnilo a přichází i přístup lingvistický. Obě tyto metody by měly tzv. spolupracovat. Obecná praxe ale dokazuje, že někdy krácejí vedle sebe, někdy proti sobě. Ve výsledku je podstatné přihlédnout zejména k pragmatickému aspektu. V současné době je tedy naprostou prioritou překladatele to, aby zdolal mezikulturní bariéry a našel řešení jednotlivých úskalí. (Knittlová 2010)

Již v minulosti byla napsána řada prací, zejména z lingvistické oblasti, které řešily přístup k teorii překladu. Za největší problém v překladatelské praxi byla pak považována otázka ekvivalentnosti. Většina teoretiků a odborníků řešila možnost adekvátního převedení informace z výchozího jazyka do cílového vzhledem k faktu, že každý z těchto jazyků bude mít různý gramatický systém. (Knittlová 2010)

Dosavadní zkušenosti s překladem ukázaly, že překladatelské operace a struktura s nimi spojená je velmi složitým komplexem. Můžeme tedy říci, že výsledky této práce jsou tak složitým celkem, že je lze jen velmi těžko komplexně analyzovat. I to je jeden z důvodů, proč se hledají a upřesňují další postupy, které by vysvětlovaly tento fenomén. V rámci překladu se nahlíží na několik přístupů. Jsou jimi: sémantický, psychologický, kulturně antropologický a komunikativní. (Kufnerová 1994)

Podle slov B. Grygové by měl být překlad adekvátní výchozímu textu. Je to tzv. konečný produkt, výsledek rozhodovacího procesu, který je realizován v dalších dílčích postupech. „Dobrý překlad by neměl být vnímán jako překlad, nýbrž původní dílo vytvořené v daném jazyce.“ (Knittlová 2010, s. 14)

O úspěšném překladu tedy můžeme hovořit ve chvíli, kdy je projev v cílovém jazyce zcela přirozený, má totožný význam a zachovává dynamiku původního projevu.

1.2 Fáze překladatelovy práce

Stejně tak, jako lze popsat proces vzniku překladu, lze i popsat některé požadavky, které jsou kladeny na práci překladatele. Materiál, který má překladatel zpracovat, bychom mohli chápat jako předlohu. Potom lze tedy říci, že překladatel musí tuto předlohu:

- 1) pochopit
- 2) interpretovat

3) přestylizovat (Levý 2012).

K tomu, aby překladatel pochopil předlohu, by mělo podle Jiřího Levého stačit, že bude znát výchozí i cílový jazyk, bude mít talent a širokou slovní zásobu. Nesmíme opomenout, že by měl překladatel disponovat tzv. „ideovým stanoviskem“. Tím se myslí to, že by měl z textu pochopit, co chtěl autor čtenáři říci. Z toho logicky vyplývá, že dobrým překladatelem může být pouze ten, kdo je zároveň i dobrý čtenářem.

Stejně tak, jako by měl původní umělec pochopit skutečnost, kterou hodlá předat čtenáři, měl by překladatel pochopit dílo, které tlumočí. Překladatel je nucen do smyslu díla proniknout. Tento proces probíhá zhruba ve třech rovinách. Prvním stupněm je pochopení filologické. Na to nemusí být překladatel nadaný, stačí jeho praxe a zkušenosti. Druhou rovinou je správné přečtení textu díla a zanechání ideově estetické hodnoty. To znamená, že by v textu měla být zachována náladovost, ironie, tragično, suchá konstatování aj. Třetí linie může proběhnout až tehdy, pokud první dva procesy byly naplněny. Poté můžeme hovořit o cestě k pochopení uměleckého celku. Pod tímto pojmem se rozumí pochopení postav a jejich prostředí v textu atd.

Může se stát, že překladatel neporozumí dílu, které má přeložit. Taková situace nastane v případě, že ho budou ovlivňovat dva faktory. V prvním případě může být ovlivněn mylnými významovými spojeními, která u něho vyvstanou na základě podobnosti s jazykem originálu. Jeho špatný překlad může být také způsoben neschopností představit si myšlenku autora. Pokud budeme hovořit o této fázi, můžeme překladatele rozdělit do dvou skupin. V první skupině budou překladatelé, kteří budou velmi tvůrčí, dokáží proniknout do děje a vcítit se do postav či celého děje. Do druhé skupiny budou patřit překladatelé, kteří svoji práci dělají mechanicky, tzn., nezamyslí se nad hlubší myšlenkou textu.

2 Funkční styl

Nejdůležitější část této bakalářské diplomové práce je umístěna v její přílohové části. Jedná se o samotný překlad povídek, jejichž originál je rovněž v přílohové části. Jedná se tedy o písemný překlad. V této části se budeme zabývat především vymezením pojmu styl, funkčními styly se zřetelem k uměleckému stylu.

2.1 Styl

Styl je „způsob cílevědomého výběru, zákonitého uspořádání a využití jazykových prostředků se zřetelem k situaci, funkci, záměru autora a k obsahovým složkám projevu“ (Knittlová 2010, s. 135). Obecně se funkční styly zabývají vyjadřováním, a to vyjadřováním jazykovým. Stejně tak, jako se liší prostředky užívané v jednotlivých stylech, liší se i cíle, ke kterým jsou styly určeny. Vymezujeme několik druhů stylů: odborný, prostědělovací, publicistický, umělecký, administrativní, řečnický (www.wikipedia.org/wiki/Funkční_styl). Hranice mezi jednotlivými styly nejsou ustálené. Zřetelně jsou rozlišeny pouze dva styly – umělecký a věcný. Jinak mezi styly existují rozdíly, které způsobují především slohotvorní činitelé. Mnoho lingvistů se shodne na tvrzení, že nejvýraznější z těchto činitelů je komunikační funkce. Právě ta byla hlavním aspektem pro vypracování funkčních stylů (Jelínek 1996). Dalšími činiteli, kteří se podílejí na určení příslušných jazykových prostředků, jsou:

- materiál zvukový, grafický,
- přítomnost / nepřítomnost adresáta projevu,
- prostředí,
- forma dialogu či monologu,
- rozumové / citové prvky, aj (Knittlová 2010).

Zásadním autorem v problematice funkčních stylů byl v českém prostředí B. Havránek. Ten publikoval práci s názvem *Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura*. Samotného Havránka lze zařadit do jazykovědného strukturalismu – Pražského lingvistického kroužku.

Jak jsme již uvedli výše, náš text spadá do uměleckého stylu, proto se mu budeme i podrobněji věnovat v dalších kapitolách.

2.2 Umělecký styl

Tento styl je stylem slovesných uměleckých děl, prózy, dramatu a poezie. Umělecký styl má především funkci estetickou. Dále by měl mít citový vliv a smyslově čtenáře obohatit. Nejen texty odborného stylu mají funkci vzdělávací a výchovnou. Je tomu tak i u textů uměleckých. Cílem daného stylu je pak tedy chápána kultivace osobnosti, k čemuž dochází prostřednictvím prožitků.

Pod pojmem umělecké dílo pak chápeme takové dílo, které je jazykově bohaté, působí na city a rozum čtenáře. Zároveň je toto dílo autorsky originální a významově mnohoznačné. V takovém útvaru se objevují často symboly, alegorie, obrazy aj. V uměleckém stylu je využito všech útvarů národního jazyka, tj. spisovný jazyk, nářečí, profesní mluva, slang, argot aj. Dále se využívají tropy (metafora, synekdocha, personifikace aj.) a figury (epifora, anafora, epanastrofa aj.) (Český jazyk v kostce 2009).

3 Umělecký překlad

Pokud se bavíme o překladu uměleckých textů, je nutno dodat, že: „Překladatel je v první řadě čtenář“ (Srov.: Děkret Sověta Narodnych Komissarov 2015).

To teda znamená, že pro adekvátní překlad je velmi důležité, aby ho překladatel v první řadě pochopil. To v případě textů uměleckých nemusí být vždy snadné. Máme na mysli fakt, že na každý text se dá nahlížet ze dvou různých úhlů (hledisek). Z jedné strany se jedná o jazykovou stránku, z druhé strany o stránku obsahovou. Pokud je správně přeložena stránka obsahová, můžeme hovořit o tom, že formální stránka nabyla konkrétního významu. Jazyk je tedy v tomto případě překladatelem chápán pouze jako prostředek, pomocí něhož se zaznamenává obsah a význam daného díla. Význam díla uměleckého textu s sebou mnohdy nese spoustu konotací. Ty mohou vycházet z kulturního zázemí nebo se utvářet v mysli čtenáře na základě jeho osobních zkušeností.

Mezi originálem textu a jeho překladem jsou vždy nějaké odlišnosti. Co se týká překladů uměleckého textu, můžeme mluvit o větších a více patrných odlišnostech. Do celkového procesu vstupuje kromě příjemce i samotný autor. Samotný autor díla vytváří jeho interpretaci, nekládá do něj objektivní skutečnost (Srov.: Děkret Sověta Narodnych Komissarov 2015, s. 44).

Pozice překladatele uměleckých textů je velmi ztížená. V první fázi své práce se musí vypořádat se všemi skrytými významy ve výchozím textu. V dílech se často odráží historicko-společenský kontext. Z toho vyplývá, že překladatel musí mít znalost nejen jazykovou, ale musí znát i kulturní a společenský kontext díla. Současně musí brát ohled na čtenáře, pro kterého je dílo určeno. Dílčím cílem překladu je přiblížit čtenáři kulturní zázemí, aby byl schopen definovat zázemí, které je v díle obsaženo. Nesmíme opomenout fakt, že situaci také ztěžují rozdílné jazykové materiály VJ a CJ. „...Při nesouměrnosti obou jazykových materiálů není možná úplná významová shoda vyjádření mezi překladem a předlohou a pak nestačí jazykově správný překlad, ale je nutná interpretace (Srov.: Děkret Sověta Narodnych Komissarov 2015, s. 56). Každá z fází překladatelovy práce spolu úzce souvisí. Na základě pochopení textu ve VJ si překladatel vytvoří jeho možnou interpretaci v CJ. Hlavním cílem je vystihnout hlavní myšlenku, která bude zároveň stěžejní pro další práci s překládaným textem. Předpokládá se, že má překladatel takové zkušenosti, že se vyhne subjektivizaci. To znamená, že na čtenáře by měl přeložený text působit stejně jako originál (Hrdlička 1990). Úkolem dobrého překladatele je v průběhu jeho práce dobře vybalancovat kulturní, společenské a historické rozdíly mezi autorem a budoucím čtenářem tak, aby byla zachována hodnota originálu. Především tedy hodnota estetická a ideová (Hrdlička 1990). Toto všechno se neobjevuje v překladu odborného textu. Odborný text má daleko větší všeobecnou platnost. Překladatelská práce takového textu se tedy nepotýká s takovým množstvím významů. Pokud tedy vezmeme v potaz překlad uměleckého textu, je potřeba brát ohled na formální i obsahovou složku. Překladatel nezbytně musí rozlišit a zachovat typické jazykové prostředky autora uměleckého textu a odlišit je od ostatních. Předpokládá se tedy i obeznámení se s autorem výchozího textu a jeho tvorbou.

Další zásadní otázkou překladu je adekvátnost. Jsou dvě možnosti, jak může překladatel při práci s uměleckým textem postupovat. Buď vytvoří překlad volný, nebo věrný. K tomu, aby si překladatel vybral správnou alternativu, si musí nejprve zvolit cíl. Pokud vybere překladatel věrný překlad, může čtenáři nabídnout co nejlepší zprostředkování originálu díla. Tím pádem se tedy hlavním úkolem stává předání co největší části díla v rámci zachování kontextu v jiném jazykovém systému. Ale ani v tomto případě se nelze spolehnout pouze na mechanické překládání. Prioritou u překladu uměleckého textu je vždy pozornost kladená na významy, které se odkrývají až později. Většinou jsou to významy související s vyšší úrovní jazykových struktur,

často se ale objeví až na úrovni celého textu díla. „Jako překladatelskou metodu věrnou označujeme pracovní postup těch překladatelů, kteří za svůj hlavní cíl považují přesnou reprodukci předlohy, jako metodu volnou tu, které jde především o krásu, tj. estetickou a myšlenkovou blízkost čtenáře, o to, aby překladem vzniklo původní umělecké dílo“ (Hrdlička 1990, s. 86).

Dalším aspektem každého díla je i skutečnost, jak působí na čtenáře. Proto je i u věrného překladu nutné zohlednit čtenáře, jeho vzdělání, kulturu, věk aj. Nesmí se taky opomenout charakteristiky, se kterými bude nejspíš k textu přistupovat. „Adekvátnost uměleckého překladu není strnulá nadčasová veličina, naopak: její pojetí se vyvíjí, proměňuje, je společensky determinované.“ (Hrdlička 1990, s. 37).

Expresivita a emocionalita je to, co odlišuje umělecký text od ostatních typů textů. Všechno jsou to abstraktní vlastnosti. Míra těchto vlastností je formována až v chápání příjemce. I proto ji překladatel musí správně rozšifrovat a předat. Současně ale tyto abstraktní vlastnosti mohou mít v sobě zakódovány skryté významy. Pokud tyto významy nebudou zachovány, může dojít k odlišnému výkladu textu. Překladatel musí tedy nejenom tyto významy odhadnout, ale i správně reprodukovat. Toto všechno je opět komplikováno odlišným jazykovým a kulturním zázemím obou stran. Ne vždy je možné vyjádřit stejnou míru emocí či exprese v CJ tak, aby odpovídala týmž pocitům ve výchozím jazyce. Zároveň je nutné si uvědomit, že čtenář nemusí pochopit některé výrazy, které budou v textu použity. Dá se tedy předpokládat, že se budou zásadně odlišovat konotace a denotační význam užitých výrazů. Kultura, společnost, politika a historie budou ovlivňovat jazykové konotace. Další složkou textu je jeho estetická stránka. Na tuto složku má velký vliv autorovo pojetí, styl a celková forma díla. Forma většinou zahrnuje literární druh, žánr a je velmi jasně vymezená. Zachování všech vlastností by tedy pro překladatele neměl být problém. Jediné, co může způsobit nesrovnalosti, jsou tzv. experimentální žánry. Zároveň je možné, že se překladatel rozhodne pro jinou formu. V takovém případě by měl být zachován význam díla, jeho emocionalita a podstata.

Nejsložitější částí překladatelovy práce je zachování stylu díla, které je překládáno. Je nucen přestylizovat jazykový systém tak, aby to bylo co nejpřirozenější pro CJ. Pokud na celou problematiku nahlédneme zcela objektivně, je evidentní, že každý překladatel dává do své práce svůj styl a na základě toho i uchopí dílo, které překládá. Jeho

přehodnocení by však nemělo být v takové míře, aby zkreslovalo smysl originálu (Levý 2012).

S problematikou adekvátnosti překladu je spojena i problematika tzv. bezekvivalentní slovní zásoby. Každý jazyk má svoji specifickou a jedinečnou slovní zásobu. Převážně můžeme mluvit o slovní zásobě související s reáliemi dané země a kulturou. Je tedy nezbytné najít při překladu adekvátní řešení té konkrétní problematiky. Překladatel může uplatnit jednu z následujících možností: transliterace, vytvoření slovního spojení, záměna či dokonce vytvoření nového slova (Hrdlička 1990, s. 17). Zvolená možnost pak bude úzce souviset nejen s kulturou daných zemí, ale i s povahou textu, s povahou překládaného slova, aj. To znamená, že pokud bude překladatel překládat např. z polštiny do češtiny, může zvolit snadněji adekvátní záměnu než v případě překladu mezi korejštinou a českým jazykem.

Překladatel uměleckého textu musí být tedy vybaven představivostí a tvůrčí schopností. Aby mohl čtenáři předat povědomí o charakteru daných postav a situací, musí si v průběhu čtení originálu sám umět tato specifika představit. To mu dává možnost zvolit adekvátní jazykové prostředky a dekodovat informaci v potřebném a adekvátním pojetí čtenáři. Pokud nezmění konstrukci představ, které u něj vyvstanou v průběhu čtení, nezmění ani celkové znění díla. To mu umožní zachovat uměleckou formu.

4 Sestry Tolsté

4.1 Tat'jana Tolstá

Tato spisovatelka se narodila 3. května 1951 v Leningradu. Celým jménem se jmenuje Tat'jana Nikitična Tolstá. Její otec, Nikita Tolstý, byl akademickým filologem, děda byl taktéž spisovatelem. Studovala klasickou filologii na Petrohradské státní univerzitě. Do roku 1983 žila i pracovala v Moskvě (http://www.krugosvet.ru/enc/kultura_i_obrazovanie/literatura/TOLSTAYA_TATYANA_NIKITICHNA.html). Sama autorka o životě a práci v Moskvě řekla: „Это было совершенно замечательно, я там проработала 8 лет, все лучшее время своей жизни. Главное – вокруг были книжки и я читала, читала. Я и так люблю книжки читать, а тут еще за это деньги платят – красота!“²

Aktivně začala publikovat až v době sovětské vlády. První její publikací byla roku 1983 povídka *На золотом крыльце сидели*³. V tomtéž roce debutovala i několika články (Тамтёж). 90. léta 20. století byla pro ni érou, ve které napsala i publikovala mnoho děl. Bylo to okolo 20 povídek.

Kritici byli k próze této autorky velmi ostražití. Jedni říkali, že „много в один присест не прочтешь“. Naproti tomu druzí tvrdili, že její díla se dají číst jedním dechem, jejich schéma je jednoduché, příběh umněle vytvořený. V této době byla T. Tolstá považována za nezávislou a originální spisovatelku. Možná to bylo i tím, že hrdinové její prózy byli prostí lidé, kteří žili ve střední třídě. Dalo by se zjednodušeně říci, že její témata byla čtenářům blízká (http://www.krugosvet.ru/enc/kultura_i_obrazovanie/literatura/TOLSTAYA_TATYANA_NIKITICHNA.html).

V próze T. Tolsté můžeme pozorovat vlivy dvou autorů – na jedné straně vliv Šklovského⁴, na druhé straně vliv Remizova⁵. Její tvorba je typická tím, že spojuje slova z různých vrstev jazyka, na hrdiny svých příběhů se dívá s nadhledem. Pokud ovšem

---

² Překlad autorky bakalářské diplomové práce: „Bylo to naprosto skvělé. Pracovala jsem tam osm let, byly to nejlepší roky mého života. Hlavně – okolo mě byly knížky a já jsem hodně četla. Já i tak ráda čtu, tady mně za to ale ještě platili – no krása!“

³ Překlad autorky bakalářské diplomové práce: Seděli na zlatém zápraží.

⁴ Pozn. Sovětský spisovatel, filmový scénárista a filmový a literární kritik.

⁵ Pozn. Remizov byl ruský spisovatel a výtvarník.

Šklovský používal nadbytečná slova proto, aby daný předmět co nejvíce konkretizoval, a Remizov používal archaizmy proto, aby čtenáři přiblížil prvotní význam slova, pak Tolstá používá jejich metody v paradoxních slovních spojeních, aby ukázala něco, co bylo Kuricynem nazváno jako: „хищный цинизм глазомера“. Andrej Nemzer o jejích povídkách řekl: „Эстетизм Толстой был важнее ее морализма.“ (Tamtéž)

V roce 1990 odjíždí Tolstá do Spojených států amerických. Tam prožívá téměř celých posledních deset let. Objevují se překlady jejích děl, nejčastěji v angličtině, němčině, francouzštině aj. Spolu se svou sestrou napsala a publikovala v roce 1998 knihu *Сестры*.

Stěžejní pro ni, její tvorbu a pohled kritiků byl rok 2000–2001, kdy napsala román *Кысь*. Děj tohoto díla byl o mutaci Ruska po jaderné katastrofě. Bohužel, tak jak autorka psala v románu, tak i vypadla situace v Rusku. Ruský jazyk téměř zanikl, metropole se změnily v ubohé vesnice, ve kterých probíhaly boje „na kočku a myš“. Román byl sarkastický, otevřeně mluvil o sexualitě postav a jejich znetvořených charakterech (Tamtéž).

Tak jako tomu bylo do té doby, ani po publikaci románu *Кысь* nebyli kritici jednotní. Na její tvorbu se objevovaly rozporuplné ohlasy.

Tvorba této autorky není do českého jazyka příliš překládána. Podařilo se nám najít jednu knihu, která se na českém trhu objevila roku 1996. Je to sbírka *Fakír a jiné povídky* v překladu A. Morávkové a K. Chrobáka.

4.2 Natálie Tolstá

Narodila se 2. května roku 1943. Byla to ruská spisovatelka, učitelka švédštiny na Katedře filologie Petrohradské státní univerzity. Její rodina, jak je patrné, měla hluboké literární kořeny (https://ru.wikipedia.org/Толстая_Наталия_Никитична). Jak sama autorka v jednom z rozhovorů uvedla, celý život si přála vystudovat nějaký exotický jazyk. Bylo jí jedno jaký. Věděla, že to nebude ani angličtina, ani němčina – to bylo v té době naprosto běžné, tudíž obyčejné.

Vzhledem ke své životní situaci se rozhodla, že odjede do Švédska a bude tam psát, protože jak sama říká: „И мне пришла идея в голову, что если я напишу, то меня здесь быстро опубликуют, потому что здесь, в Швеции, все быстро делается“

(<http://www.svoboda.org/content/transcript/2078451.html>). V roce 1990 začala psát prózu. Nejprve napsala díla ve švédštině, později pak v ruštině, např.: *Сестры*, *Двое*, *Одна*. Za svůj život získala několik ocenění.

Kritici často řešili, zda je autorka ve své švédské i ruské tvorbě identická. Jak sama v jednom rozhovoru uvedla, není tomu tak. Pokud bychom se bavili o ruské tvorbě, pak Natálie Tolstá píše pro skupinu lidí, které zná, má s nimi společné myšlení a ví, kde a jakým způsobem žijí. Její tvorba je více svobodná. Na druhé straně, její švédská tvorba byla samotnou autorkou vnitřně kontrolovaná. Psala s ohledem na to, že píše převážně pro Švédy. „Я изучала достаточно этот народ, я читала там много лекций, я видала, что им смешно, когда мне казалось совсем не смешно, и наоборот.“ (<http://www.svoboda.org/content/transcript/2078451.html>).

Natalia Tolstá zemřela 15. června 2010 v Petrohradě, bylo jí 67 let.

4.3 **Kniha *Двое***

Tato kniha je souborem povídek sester Tolstých. Zároveň je tato sbírka důkazem toho, jak se 90. léta odrazila na tvorbě obou sester. Taťjana se touto dobou věnovala spíše publicistickému stylu, Natálie psala prózu. Změna v jejich tvorbě je patrná, pozorný čtenář ji nepřehlédne. V knize jsou povídky jak nové, tak i ty, které již byly publikovány.

V březnu roku 1999 byla napsána recenze na tuto knihu v časopise *Знамя*. Autorem byl Andrej Arjev. Ten ve své recenzi řekl: „Наташе давно уже не хочется быть как все“⁶ (<http://magazines.russ.ru/znamia/1999/3/aa.html>). Na první pohled je vidět, že je Nataša umělec a snaží se vždy najít druhou cestu své tvorby. Kniha se dotýká kolektivní psychózy, která obyčejně končí obrovským pádem. Díla jsou psaná v době, kdy sovětská vláda a zároveň její rodná zem zmizela bez jediného slova rozloučení. Nenechala za sebou jedinou zmínku, co bude dál. Nakonec se ale vždy ve svých dílech obrátí na přírodu, na vnitřní harmonii a na to, že pořádek, který je kolem nás, nám není vždy příjemný.

Hlavní hrdinové se v průběhu jednotlivých příběhů mění, ztrácí svoji tvář, nemají svědomí. Respektive, charakter postav se již dávno změnil, všichni to ví, ale až teď se o tom mluví. Nejspíš se to všechno děje v souvislosti s komunistickým režimem. Skrytým námětem prózy Natálie Tolsté je analýza vědomí a přizpůsobení se bytí. Ano,

---

⁶ Překlad autorky bakalářské diplomové práce: „Nataša už dávno nechce být jako ostatní.“

život není dobrý, ale člověk žít musí. Takovými výrazy jako „jednoduchý život“ autorka vyjadřuje, že není v životě něco v pořádku. Energie přírodních sil je na ústupu, střídá ji energie rozpadu. Na dílech je evidentní, že autorka se v postavách vidí, byť se tato skutečnost neodráží na konkrétním poetickém snímku. Daleko důležitější je fakt, že tento obraz je jakýmsi vnitřním rozpoložením autorky.

Více než polovina jejích příběhů je vyprávěna v první osobě. Také se objevují v její tvorbě periodické změny způsobu nahlížení na zásadní rozdíly, z objektivního na subjektivní. Na první pohled se ale může zdát, že je to vlastně naprosto nepodstatné. Jazyk, který autorka používá ne pouze v tomto díle, je velmi dobrý. Zároveň je psychologicky přesná, velmi dobře pozoruje své okolí a postavy. Toto všechno jsou jednoduché vlastnosti autorčina uměleckého stylu. Autorka také neopomíná přiblížit, připomenout a částečně se pochlubit památkami a významnými místy Ruska. Obecně a po přečtení recenze bych řekla, že kniha vzbudila pozitivní ohlas a byla doporučena k přečtení.

Autor v recenzi, ze které jsme čerpali, komentoval především tvorbu Natálie Tolsté. My jsme v průběhu čtení povídek od obou autorek nezaznamenali v jejich tvorbě zásadní rozdíly. Obě dvě píší v této sbírce povídky na podobná témata zasazená do stejného období. Jejich autorský styl a jazykové prostředky jsou také velmi podobné.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Charakteristika výchozího textu a textu překladu

Všechny tři povídky, které jsme ze sbírky vybrali, měly mimo poutavého příběhu také zajímavý styl a jazyk. K originalitě textu přispělo i to, že autorky používaly hodně přímých vět. Pomocí nich bylo velmi jednoduché se do celého děje vžít a v průběhu čtení si utvářet obrazové představy. Nedílnou součástí je i užívání parcelovaných vět, které jsou pro ruštinu typické, používání hovorových výrazů, vulgarismů a celkové osobité vyjádření.

Obě autorky velmi věcně a s nadsázkou ve svých povídkách popisují situace, které se v příběhu objevují. To byl jeden z problémů, který nastal při našem překladu. Vystihnout ironii, nadsázku či pravý smysl toho, co chtěly autorky říci, nebylo vždy jednoduché.

Zároveň jsme si během překladu museli uvědomit podobnost mezi češtinou a ruštinou. I přesto, že to jsou jazyky typologicky podobné, existují mezi nimi odlišnosti, na které bylo nezbytné obrátit pozornost, aby nedošlo k interferenčním chybám.

V ruském textu jsou velmi časté přechodníkové vazby a konstrukce s přídavnými jmény slovesnými. Do češtiny překládáme tyto vazby mimo jiné pomocí vedlejších vět, uvozených vztažným zájmenem: *Иной раз, напоровшись по ошибке на крокодила вроде меня, орлы отступают.* - *Potkat ale omylem krokodýla, kterého jsem představovala v tuto chvíli já, dali by se orli na ústup.*

Не всякий сердобольный иностранец, швыряя калеке монетку, прикладывает к ней таможенную декларацию. - *Ne každý soucitný cizinec, který hodí mrzákovi minci, k ní ještě přiloží celní prohlášení.*

Товарищи мои, оформлявшиеся за рубеж в 70-80-е годы, помните ли вы это? - Kamarádi moji, vy, co jste chtěli jet za hranice v 70. - 80. letech, pamatujete?

Ruština tíhne ke jmennému vyjadřování, daleko více než čeština. Obecně lze říci, že tam, kde čeština dává slovesné pojmenování, dává ruština jména. Například:

Короткая голубая юбка и соломенная шляпка с лентой. (str. 53) – Měla krátkou, pomněnkovou sukni a slatěný klobouk se stuhou.

Každý jazyk je specifický tím, jakým způsobem užívá nespisovnost. Ruština má méně stylistických a morfologických prostředků k tomu, aby nespisovnost vyjádřila, než čeština. V lexikální rovině vyjadřuje ruština nespisovnost pomocí hovorových lexémů, stylisticky zabarvených slov nebo s pomocí frazeologizmů. Často také uplatňuje slovotvorné sufixy. Pokud bychom se bavili o překladu, je nutné říci, že v českém jazyce se nespisovnost projevuje zejména v hláskové a tvarové rovině. (Frommerová 2010).

My jsme z našeho textu vybrali příklady překladu hovorovosti na lexikální úrovni, které uvádíme.

Я ж вижу, когда работяга берет видик или другую дорогую вещь, платит бумажками, ясно же, что заработал, да и по одежде вижу: работяга, – так пусть, конечно, берет! (str. 54) – Ale když vidím, jak pracant kupuje video nebo jinou drahou věc a platí bankovkami, je mi jasné, že si na to vydělal. No i na oblečení je to poznat – pracant. Tak ho nech, ať si ho koupí.

До этого три года оттрубила в новых поступлениях. (str. 46) – Před tím odkroutila tři roky na místě, kde se katalogizovaly knihy.

Если она не заткнется, думала Светлана, я толкну ее в сугроб и уберу проходными дворцами. (str. 48) – Jestli nezavře tu klapačku, říkala si Světlana, strčím ji do závěje a uteču průchozím dvorem.

Галина в запое. (str. 49) – Halina je v lihu.

Убью суку, – прошептал он, откидываясь на подушки. (str. 49) – „Zabiju tě, čubko,“ zašeptal, když tu hlava padala na polštář.

Nespisovnost se v morfologické rovině vyjadřuje obtížně. K vyjádření se používají některé slovní druhy, např. částice či citoslovce.

“Ну-ну, попробуйте.“ (str. 49) – „No tak to zkuste.“

Pro vyjádření nespisovnosti v hovorové ruštině jsou často využívány zkrácené tvary pomocných slov. Například: „Чтоб без подтасовок, без жульничества,

особенно когда будут подсчитывать результаты.“ (str. 46) – „Аby недошло к hádkám a podvodům hlavně v době, kdy se budou sčítat hlasy.“

Přechodníky jsme ve většině případů nahradili vedlejšími větami nebo souřadnými souvětími. Například: *А тем, оказывается, что мелочью, по оперативным данным, расплачиваются в Березках горничные гостиниц для интуристов, получившие эти монетки на чай.* (str. 54) – *Вышло нажево, že drobnými v „Berjozkách“ platí pokojské z hotelů pro zahraniční turisty, které je dostaly jako spropitné.*

Při překladu jsme se snažili, aby nedocházelo k přenesení ruských konstrukcí do českého textu a tím pádem vlivu ruštiny na náš překlad. Zároveň jsme chtěli, aby výsledný překlad na čtenáře působil přirozeně, autenticky s co největší podobou originálu ve všech rovinách. I přes to, že jsme s výslednými překlady spokojeni, uvědomujeme si, že ne vždy se nám podařilo vystihnout přesně to, co chtěly autorky říci. Myslíme tím hlavně ironii, nadsázku či pasáže, které na nás nemusely působit tak, jak mohlo být míněno či jak mohou působit na rodilé mluvčí.

6 Charakteristika překladových transformací a jejich příklady

6.1 Překladové transformace

Každý překladatel během překladatelského procesu využívá různých metod a postupů. Díky nim má tedy možnost řešit nedostatek přímého ekvivalentu v CJ a tím pádem se překladatel může vyhnout negativním přínosům (překladové interference). „Překladová transformace je operace, při níž se překládaná jednotka výchozího jazyka změní v cílovém jazyce formálně v jinou, tzn. ve svůj transform, při zachování obecného invariantního obsahu“ (Man 2007, str. 129–130).

V překladatelské praxi existuje celá řada operací, s nimiž je překlad spojen. K tomu, aby překladatel dobře vybral, musí mít na paměti gramatické a sémantické rozdíly obou jazyků. Výsledkem pak musí být funkční ekvivalent, který bude naprosto adekvátně vyjadřovat to, co je vyjádřeno v originále daného textu. (Man 2007) Od Zdeňky Vychodilové přejímáme členění transformací do třech skupin: na transformace gramatické, lexikální a lexikálně-gramatické (Vychodilová 2002).

Vysvětlení některých termínů pak citujeme z práce Dušana Žváčka.

6.1.1 Lexikální transformace

Mezi tyto transformace patří tzv. „operace, které spočívají v záměně překládané lexikální jednotky jednotkou s jinou sémantickou motivací“ (Žváček 1995, s. 24). Hlavním důvodem pro použití těchto překladatelských postupů pak chápeme sémantické rozdíly VJ a CJ.

Mezi tyto transformace patří:

- Transkripce
- Transliterace
- Transplantace
- Kalkování
- Konkretizace

- Generalizace
- Modulace

6.1.2 Lexikálně-gramatické transformace

Mezi tyto transformace patří:

- Rozlišení informačního základu
- Antonymický překlad
- Kompenzace
- Explikace, překlad opisem
- Celkové přehodnocení

6.1.3 Gramatické transformace

Tyto transformace jsou úzce spjaty s rozdíly v jazykovém systému. Obsah zůstává stejný, dochází pouze ke změně mluvnické kategorie (Žváček 1995). Mezi tyto transformace patří:

- Dekomprese
- Záměna slovních tvarů
- Větněčlenské záměny
- Slovnědruhové záměny
- Slovosledné transformace
- Záměny gramatického statusu větných konstrukcí
- Záměny multiverbizačních pojmenování univerbizačními a naopak

Podrobněji se většině transformací budeme věnovat v praktické části. Bude uvedena jejich charakteristika a doložení na příkladech z překladů dané bakalářské diplomové práce.

„Odlišnosti v konstrukčních možnostech na straně jedné, jakož i kombinatorické vlastnosti lexikálních jednotek na straně druhé nutí často překladatele užívat v překládaném textu konstrukce odlišné od originálu, tzn. lexikální elementy přeskupit a dramaticky ztvárnit.“ (Překládání a čeština 2003, s. 17)

6.2 Lexikální transformace

Lexikální transformace jsou spojeny s vnitřním obsahem překládaného textu. Lze tedy říci, že se vztahují k pojmové a významové stránce lexikálních jednotek. Lexikální transformací je tedy operace, která spočívá v záměně překládané lexikální jednotky jednotkou s jinou sémantickou motivací. Tím tedy dochází k záměně pozorovacího východiska, založeného na jiných příznacích překládaného pojmu. (Žváček 1995)

Mezi lexikální transformace různí teoretikové řadí následující:

Transkripce v lingvistické sféře představuje způsob převodu lexikální jednotky originálu tak, že překladatel buď zvolí přepsání textu z jednoho písma do druhého, nebo vybere takové znaky, jejichž východiskem pak bude zvuková podoba daného jazyka. To znamená, že transkripce je ve své podstatě přepis na základě zvukové formy. (Vychodilová 2013) Tento způsob překladu se užívá zejména pro přepis cizích slov či jmen. Dále také pro zeměpisné názvy či pro obtížné lingvistické texty. Transkripce klade důraz na výslovnost, čímž se zásadně liší od transliterace.

Женат, дочурка Женеvьева ходит в детский садик. (str. 47) – *Je ženatý, dcera Ženevjeva chodí do školky.*

Эрмитаж – Ermitáž

Čeština užívá ve slově *Ermitáž* dlouhou samohlásku *á*, na rozdíl od ruštiny. My jsme zvolili překlad známý a běžně užívaný v českém prostředí.

Transliterace je jedna z formálních transformací, jejímž principem je překlad slova na základě jeho grafické formy. (Vychodilová 2013) Znamená to tedy, že v tomto případě dochází k přepisu jinou abecedou a tedy ke zvukovému zkreslení. (Knittlová 2010) Tento způsob překladu je tedy chápán jako věrný přepis slova výchozího jazyka do jazyka cílového. Tento způsob překladu se používá hlavně proto, aby ulehčil čtenáři přečtení toho daného slova v případě, že neovládá výchozí jazyk a zároveň neztratil informaci, která je zakódována v původním slově, tedy slově originálu. Vzhledem k faktu, že jazyk

výchozí i cílový bude mít odlišné jazykové systémy, musí překladatel často využít diakritických znamének, aby zachoval informaci, která je ve slově zakódována.

Гулаг – Gulag

Глазычев Даниил Степанович (str. 47) – Daniil Stepanovič Glazyčev

Грызодуб Наталия Никитична (str. 47) – Natalia Nikitična Gryzodub

V české tradici se neuvádí jméno po otci tak, jako je tomu v Rusku. My jsme jména po otci ponechali, aby bylo zachováno ruské prostředí a tradice. V češtině se nejprve píše jméno a potom příjmení. Zvolili jsme proto takový překlad s ponecháním jména po otci uprostřed.

Kalkování je způsob překladu, při němž lexikální jednotka originálu je kopírována a zaměněna odpovídajícími morfémy nebo slovy v cílovém jazyce. (Vychodilová 2013) Dalo by se říci, že se jedná o doslovný překlad. (Knittlová 2010) Kalkování je považováno za jeden ze způsobů obohacování slovní zásoby. Teoretikové vydělují tři druhy kalků – hybridní, sémantický a frazeologický. Hybridní kalk spočívá v tom, že alespoň jeden morfém pochází z cílového jazyka. Sémantický kalk je pak využíván zejména při přenesení významu. Posledním kalkem je tzv. frazeologický. (Rejzek 2004)

V našem překladu se kalkování nevyskytuje. Během naší práce se objevilo jedno slovo, a to na str. 53 - „Гигант – холл“, u kterého jsme přemýšleli, zda nezvolit kalkování a tudíž překlad jako „Obrovská hala“. Nakonec jsme ale přistoupili na transplantaci původního anglického názvu, byť v ruském originále je anglický název transkribován.

Konkretizací je chápána záměna lexikální jednotky s obecnějším významem ve výchozím jazyce lexikální jednotkou s užším (konkrétnějším) významem v cílovém jazyce. Jedná se o záměnu slova či slovních spojení. (Vychodilová 2013)

Generalizace je překladová transformace, která je založena na opačném postupu, než konkretizace. Z toho tedy vyplývá, že generalizace je záměna slova či slovního spojení, které má konkrétní význam ve výchozím jazyce, za slovo obecné v cílovém jazyce. (Vychodilová 2013)

Вы сами видели: там „Пиццу – хат“ открыли, тут новую парикмахерскую для кошек. (str. 53) – Vždyť sami jste to viděli. Tam otevřeli novou pizzerii, tady zase nové kadeřnictví pro kočky.

U této generalizace jsme nejprve zjišťovali, zda pizzerie s názvem, který je ve výchozím textu, opravdu existuje. Zjistili jsme, že ano, nic méně ne na území České republiky. Proto jsme, s ohledem na budoucí čtenáře, zvolili obecné slovo.

Что-то я другой такой страны не знаю, где при выходе из магазина беззащитных женщин подстерегали бы переодетые в итатское милиционеры и отнимали бы сдачу. (str. 55) – Opravdu neznám jiný podobný stát, kde by na bezmocné ženy při odchodu z obchodu číhali přestrojení policisté a brali jim peníze.

V tomto případě jsme vybrali generalizaci, i přes to, že v češtině existuje slovo *drobné*. Jedná se o peníze, které nám jsou vráceny při placení.

Только сам Пипков, сидя на Солнечном берегу и потягивая „Монастырскую избу“. (str. 46) – Pouze sám Pipkov. Sedí na Slunečném břehu a porpíjí víno.

Vzhledem k faktu, že v České republice nemáme víno s označením *Монастырская изба* ani *Клášterní chalupa*, rozhodli jsme se pro generalizaci. Nepřišlo nám vhodné použít českou značku vína, protože bychom nemohli zaručit, že by se ve skutečnosti jednalo alespoň o víno podobné.

Modulace je někdy nazývána jako smyslové rozvití. Modulací chápeme záměnu slova nebo slovního spojení ve výchozím jazyce jednotkou cílového jazyka. Tato jednotka se dá logicky odvodit z významu ve výchozím jazyce. Nejčastěji je tato transformace využívána ve vztahu příčiny a následku. (Vychodilová 2013)

Nominalizace

При прежнем режиме, доперестроечном, рассказывая о поездке за границу (факте, по тем временам, из ряда вон), советский человек пользовался лишь одним глаголом из неисчерпаемых глагольных запасов русского языка – довелось. (str. 51) – Za minulého režimu, před perestrojkou, při vyprávění o cestě za hranice (o skutečnosti, která byla v té době nevídaná), využíval sovětský člověk pouze jedno sloveso z nepřeborného množství sloves v ruském jazyce – podařilo se.

Verbalizace

V našem textu jsme velmi často použili překlad pomocí verbalizace. Rozhodli jsme se tak proto, že čeština nemá ve zvyku používat nominální jednočlenné věty. Tyto věty jsme překládali pomocí dvojčlenných vět s vyjádřeným přísudkem.

Какая безвкусица – жить в этой неслыханной варварской роскоши! (str. 52) – Je to tak nevkusné žít v tak neslýchané barbarské rozkoši!

Короткая голубая юбка и соломенная шляпка с лентой. (str. 53) – Měla krátkou, pomněnkovou sukni a slaměný klobouk se stuhou.

Одни неприятности. (str. 55) – Jsou s nimi jen nepříjemnosti.

Transplantace

А на днях в казино „Гигант – холл“ прошла премьера, борьба лилипутов в рыбьих внутренностях. (str. 53) – A během dne je v kasinu Gigant hall premiéra bojů liliputů v rybích vnitřnostech.

V tomto případě, jak jsme již uvedli výše, jsme se rozhodovali mezi transplantací či kalkováním. I vzhledem k faktu, že základní znalost anglického jazyka je v současné době téměř samozřejmostí, rozhodli jsme se ponechat původní anglický název.

Univerbizace

С заведующим межбиблиотечным абонементом Долинским Светлана столкнулась в комнате для курения. (str. 46) – S vedoucím meziknihovní výpůjční služby se Světlana srazila v kuřárně.

В коридоре Светлана и Люба чуть не сшибли мальчика, неслышно подъехавшего на трехколесном велосипеде. (str. 50) – Na chodbě Světlana s Ljubou málem porazily chlapce, který neslyšně projížděl kolem na tříkolce.

Nehledě na to, že jsou si čeština i ruština velmi blízké, v mnoha ohledech se jazyková vybavenost liší. Jako příklad uvádíme dvě univerbizace. Tam, kde ruština použije víceslovné pojmenování, si čeština vystačí s jedním konkrétním slovem.

Multiverbizace

V rámci našeho překladu jsme se setkali i s opačným postupem, tedy s překladem jednoslovného pojmenování pojmenováním víceslovným.

Вы бы не иронизировали, а помогли. (str. 46) – *Kdybyste si z toho nedělala legraci a raději pomohla.*

Вернуть району книгоношу. (str. 48) – *Vrátit čtvrti podomního prodavače knih.*

Петер Васильевич поставил урну перед одром. (str. 49) – *Petr Vasiljevič postavil urnu před smrtnou postel.*

6.3 Lexikálně-gramatické transformace

Rozšíření informačního základu je jedna z transformací, které jsou způsobeny na základě pragmatických příčin. Nejčastěji se jedná o nedostatek podstatných informací, které by se měly dostat ke čtenáři. Princip tedy spočívá v tom, že překladatel rozšíří text, který překládá, o potřebný informační základ. Nejčastěji se jedná o kulturní, historická či geografická specifika. (Vychodilová 2013)

Березки закрыты. (str. 52) – *Berjozky, luxusní obchody pro vyvolené, sou zavřené.*

V tomto případě jsme zvolili doplňující informaci, tedy vysvětlení, co to takové Berjozky byly. Domníváme se, že ne každému čtenáři je tato realie známá.

В квартире на Рубинштейна долго не открывали. (str. 49) – *V bytě v Rubinštejnově ulici dlouho neotvírali.*

V tomto případě jsme se rozhodli doplnit slovo „ulice“ právě proto, že by český čtenář nemusel z textu pochopit, že se o ulici jedná. Ani my jsme se po prvním přečtení nebyli jisti. Na základě vyhledání v mapě a ověření si, že tato ulice vážně existuje, jsme se proto rozhodli o doplňující informaci.

Antonymický překlad zaměňuje pojem originálu pojmem významově opačným. Může tedy dojít k přetransformování kladné věty na zápornou a naopak. Jedinou podmínkou, která je s touto transformací spojena, je zachování invariantu celku. Nejčastějším projevem pak zůstává negace, která zdůrazňuje určitý fakt. (Vychodilová 2013)

Ее можно тратить, но не мелочью. (str. 54) – *No, můžete je utrácet, ale jen bankovku.*

Виктор Сергеевич, не волнуйтесь. (str. 50) – *Viktore Sergejeviči, uklidněte se.*

Если крестик или нолик, или любая пометка не вышла за рамку квадрата, то все в порядке. (str. 51) – *Pokud křížek, fajfka nebo jakákoli značka je ve čtverečku, je všechno v pořádku.*

Kompensace je dalším ze způsobů překladu, při kterém se využívají k překladu obsahových prvků jiné prostředky. Ke kompenzaci musí docházet v tom samém místě textu, na kterém je i překládaný prvek originálu.

Хряпиков лыс, как колесо, но смотрит игриво, наверно, балагур: жена свинину натушит, подаст на стол, а он подтрунивает, шутки шутит. (str. 48) – *Chrypikov je holohlavý jako koleno, ale pohled má skotačivý, taková veselá kopa: manželka dusí vepřové, dá ho na stůl a on si ji dobírá, žertuje.*

Tam, kde je v ruštině hovorový výraz, jsme pro překlad použili frazeologismus.

Překlad opisem spočívá v tom, že je lexikální jednotka nahrazena slovním spojením, které vysvětluje čtenáři textu podrobněji její význam. (<http://oldukrajnista.upol.cz/Docs/Teorie%20prekladu.htm>)

До этого три года оттрубила в новых поступлениях. (str. 46) – *Před tím odkroutila tři roky na místě, kde se katalogizovaly knihy.*

Celkové přehodnocení způsobuje větší rozdíly mezi textem originálu a přeloženým textem. Tato transformace spočívá v tom, že je překladová jednotka kompletně nahrazena jinou, včetně smyslového rozsahu. K rozdílu, jež jsme zmínily, může docházet kvůli nedostatku sémantických prvků, které by byly pro výchozí i cílový jazyk společné. I přes tato úskalí vždy hovoříme o stejné situaci. Tato transformace je využívána zejména při překladu frazeologismů nebo ustálených slovních spojení. (Vychodilová 2013)

6.4 Gramatické transformace

Pod tímto pojmem rozumíme takové transformace, při kterých se překládaná věta změní v jinou, tzn. ve svůj transform. To nastane tehdy, pokud bude zachován stejný

lexikální obsah. Z toho vyplývá, že v případě takové operace dochází pouze ke změně mluvnické kategorie, ne však ke změně lexikálního obsahu. Podstatou stále zůstává smysl, který je zachován pro výchozí konstrukci a následně i pro transform. Tyto transformace mohou být různé, což má za následek rozdílná jazyková struktura výchozího i cílového jazyka. (Žváček 1995)

Pokud se tedy budeme zabývat překladem větných celků, můžeme využít následující transformace:

Dekomprese spočívá v záměně celku více volným celkem překladu. Nejčastěji se tento způsob překladové transformace používá při překladu přechodníků a příčestí, která jsou často využívána v ruském jazyce. V češtině taková tradice užívání není. (Vychodilová 2013) Ve většině příkladů se k překladu pomocí dekomprese užívají hlavní věty, vedlejší věty nebo předložkové konstrukce.

Товарищи мои, формлявшиеся за рубежом в 70–80-е годы, помните ли вы это? (str. 51) – *Kamarádi moji, vy, co jste chtěli jet za hranice v 70–80 letech, pamatujete?*

Стою, открыв рот, перед витринной с фруктами, а потом перед витринной с кожгалантереей. (str. 51) – *Stojím s otevřenou pusou, nejprve před vitrínou s ovocem, potom před vitrínou s koženým zbožím.*

Полчаса я допрашивала Игорька, к концу разговора окончательно запутавшегося в наших законах, инструкциях, приказах и повелениях. (str. 54) – *Půl hodiny jsem se vyptávala Igorka, který se ke konci rozhovoru zamotával do našich zákonů, instrukcí, příkazů a povelů.*

Дальнозоркий взгляд читателя, оторвавшегося от ученых записок, блуждая по стеллажам, натыкался на Светлану, но не задерживался на ней. (str. 46) – *Prozíravý pohled čtenáře, který se právě odtrhnul od odborných zápisů a brouzдал pohledem по полках, обčas zavdil o Světlanu, ale nezastavoval se на ní.*

Не создав своей семьи, все силы и умение отдает работе в Совете ветеранов жилищконтторы. (str. 47) – *Protože nemá rodinu, věnuje všechny svoje síly práci v Radě veteránů bytové správy.*

„Пенсии мало,“ вздохнул дедушка, доставая паспорт. (str. 48) – *„Mám malý důchod,“ vzdychнул děda, když vytahoval občanský průkaz.*

Větněčlenské záměny jsou typické v překladu mezi českým a ruským jazykem. Máme na mysli překlad přívlastku neshodného pomocí českého přívlastku shodného a naopak. (Vychodilová 2013) Konkrétně jsme využili tyto větněčlenské záměny:

- Záměna infinitivu typického pro vyjádření strohého rozkazu v ruštině imperativem, který je typický pro češtinu.

Вернуть продавцов! Снять пломбы! Убрать собак! (str. 53) – At' se okamžitě продаваči vrátí! Sundejte pečete! Zavřete psy!

- Záměna přívlastku neshodného přívlastkem shodným:

Пошла я в Березку, купила чего хотела, вышла – и сейчас же была арестована двумя роскошными лейтенантами милиции, причем издалека уже подбежал третий, а четвертый, как выяснилось, притаился за углом в машине, чтобы в случае чего, видимо, догнать, сбивать с ног, вязать и волочить. (str. 54) – Šla jsem do Berjozky a koupila jsem si, co jsem chtěla. Hned, jak jsem vyšla, zadrželi mě dva roztomilí policejní poručíci, přičemž z daleka k nim přibíhal třetí. Čtvrtý, jak se ukázalo, byl za rohem v autě, aby mě v případě potřeby dohnal, podrazil mi nohy, chytl mě a odtáhl.

Потом показалась голова женщины. (str. 49) – Najednou se objevila ženská hlava.

- Záměna jednočlenné věty větou dvojčlennou:

Купить можно, но покупать нельзя. (str. 54) - Kupovat můžeš, ale nenakoupiš.

Záměna gramatického statutu věty je používána především v odborných textech. Jedná se o záměny trpných konstrukcí činnými či o záměnu vět se všeobecným podmětem. Právě záměna za činné konstrukce je velmi často používanou překladovou transformací. Pokud je činitelem osoba nebo kolektiv, dává ruština konstrukci trpnou, zatímco čeština činnou. Dochází tedy k úpravám hlavně při překládání do češtiny. (<http://docplayer.cz/13205046-Komentovany-preklad-povidky-michaila-wellera-marina.html>)

Бюллетени считали, пересчитывали, сбирались. (str. 51) – Lístky se počítaly, пřepočítávaly a наконец se stejně nemohl nikdo dopočítat

Záměna činného rodu za rod trpný.

Záměna gramatických kategorií

Избиратель не шел. (str. 48) – *Voliči nebyli.*

Záměna jednotného čísla za množné. V češtině se používá výraz „voliči“.

6.5 Překlad frazeologizmů, vlastních jmen a reálií

V průběhu překladů, jež jsou součástí této bakalářské diplomové práce, jsme narazili na problematiku překladu vlastních jmen, reálií a frazeologizmů. Proto bychom se v následujících kapitolách chtěli těmito třemi tématy více zabývat.

6.4.1 Překlad frazeologizmů

V seznamu těžko přeložitelných či nepřeložitelných jazykových jednotek zaujímají frazeologizmy jednu z předních míst. Zároveň je ale frazeologie považována za „koření jazyka“. Každý překladatel, který se v průběhu své praxe setká s překladem frazeologizmů, narazí na obecnou otázku, co to vlastně takový frazeologismus je? Na druhou stranu má tato praxe pro překladatele i svoji kladnou stránku. V rámci překladu této problematiky je možné využít různých dostupných postupů. Můžeme se tedy bavit o překladu pomocí idiomů, metafory, aj. „...переводчик должен уметь самостоятельно разбираться в основных вопросах теории фразеологии, уметь выделять фразеологические единицы, раскрывать их значение и передавать их экспрессивно-стилистические функции в переводе.“ (Vlachov – Florin 1980, str. 180)⁷ Na téma překladu frazeologizmů bylo napsáno mnoho teoretických prací. Na problémy, které jsou s těmito překlady svázány, jsou rozdílné pohledy, zároveň ale i rozdílná doporučení překladu. Jedno řešení pro všechny frazeologizmy není možné najít. V odborných cizojazyčných slovnících jsou uvedeny příklady frazeologizmů. Ne vždy se daný překlad hodí do kontextu, který překladatel překládá. Proto je nezbytné hledat další varianty možného překladu, někdy i zcela individuální pro daný kontext. (Vlachov – Florin 1980)

„Fraseologie je tou oblastí nominace, tj. oblastí vytváření pojmenování pro věci, jevy a situace, která užívá jednotky větší než slovo, víceslovné, vícekomponentové.“ (Překládání a čeština 2003, s. 87)

---

⁷ Překlad autorky bakalářské diplomové práce: „...překladatel musí umět samostatně rozebrat základní otázky frazeologie. Musí umět poznat frazeologizmus v textu, dekodovat jeho význam a předat jeho expresivitu a stylistickou funkci čtenáři.“

„Frazeologii lze považovat za specifickou vrstvu lexikálního bohatství i lexikálního potenciálu určitého jazyka, a to i přes některé dílčí mezijazykové shody, i přes výrazný univerzální charakter situací, jimiž je vznik a užívání frazeologizmů pragmaticky motivováno.“ (Překlad a čeština 2003, s. 86) Mohli bychom tedy říci, že pokud překládáme frazeologismus, který je součástí uměleckého stylu, jsme nuceni nahrazovat či substituovat užívaný výraz ve výchozím jazyce.

При прежнем режиме, доперестроечном, рассказывая о поездке за границу (факте, по тем временам, из ряда вон), советский человек пользовался лишь одним глаголом из неисчерпаемых глагольных запасов русского языка – довелось. (str. 51) – Za minulého režimu, před perestrojkou, při vyprávění o cestě za hranice (o skutečnosti, která byla v té době nevidaná), využíval sovětský člověk pouze jedno sloveso z nepřeberného množství sloves v ruském jazyce – podařilo se.

А тем, оказывается, что мелочью, по оперативным данным, расплачиваются в Березках горничные гостиниц для интуристов, получившие эти монетки на чай. (str. 54) – Vyšlo najevo, že drobnými v Berjozkách platí pokojské z hotelů pro zahraniční turisty, které je dostali na přilepšenou.

Ох Светлана, я на пределе, валюсь с ног. (str. 46) – Ale, Světlano, mám nervy na dranc, padám únavou.

Будут себе карманы набивать. (str. 50) – Budou si mastit kapsy.

Витя, не болтай, а то заберут тебя за длинный язык. (str. 50) – Víťo, nežvaň nebo tě seberou za prořízlou pusu.

U prvních dvou příkladů jsme frazeologismus byli nuceni přeložit pomocí opisu. V české tradici se vhodný frazeologismus nevyskytuje.

V případě překladu dalších frazeologizmů jsme měli možnost použít adekvátní frazeologizmy, které jsou v češtině běžně používané a známé.

6.4.2 Překlad jmen a vlastních názvů

Vlastní jména jsou předmětem onomastiky, samostatné lingvistické vědy. O překladu vlastních jmen existuje celá řada vědeckých prací. Vlastní jména můžeme překládat různým způsobem. Dají se přejímat, transkribovat aj. Právě proto, že možností

překladu vlastních jmen je mnoho, kladou si překladatelé otázku, zdali je lepší jméno transkribovat či hledat jinou cestu jeho překladu. (Vlachov – Florin 1980) Každý jazyk pohlíží na překlad vlastních jmen různým způsobem. Jsou zastánci striktní transkripce, která bude maximálně podobná zvukové podobě slova. Druzí zase zastávají názor, že by se měla vzít v úvahu i morfologická a etymologická stránka jména. V některých jazycích, například v češtině, je specifické překládání příjmení. Využívá se transkripce, ale se specifickými pravidly, tj. v ženském rodě je k příjmení přidáváno *-ová*. Tímto způsobem budou překládána i příjmení cizinek na území České republiky. Dále dochází k tradičním záměnám písmen, tzn. transkripce ruského „r“ = h a „x“ = ch. (Vlachov – Florin 1980) Dalším aspektem, který by měl překladateli napovědět a usnadnit jeho rozhodování v tom, jakým způsobem bude jména překládat, je ta skutečnost, zda jsou jména pouze vymyšlená autorem či to jsou postavy, které v minulosti opravdu existovaly a jejich jména jsou známá, nebo alespoň povědomá.

„Непереведимость имен собственных, их отнесенность к безэквивалентной лексике обусловлена присущей большинству из них связи с определенным народом, с национальными традициями и культурой, что и ровнит их с реалиями.“
(Vlachov – Florin 1980, str. 222) ⁸

Я часто получаю приглашения провести экскурсию для иностранных гостей по Эрмитажу, Царскому Селу, Петергофу. (str. 52) – Často mě žádají, abych provedla cizince po Ermitáži, Carském selu či Petrodvorci.

Слышу крики через растреллиевскую анфиладу. (str. 53) – Slyším křik skrz Rastrelliho enfiládu.

Рембрандт или Малахитовый зал? (str. 53) – Rembrandt nebo Malachitový sál?

Všechny názvy budov, měst aj., jsme překládali pomocí běžně užívaných názvu v češtině. Překladu antroponymů se více věnujeme v kapitole pojednávající o překladových transformacích.

---

⁸ Překlad autorky bakalářské diplomové práce: „Nepřeložitelnost vlastních jmen a jejich souvislost s bezekvivalentním lexikem, které je pro většinu z nich osobité na základě národní příslušnosti, národních tradic a kultury, je přirovnává k reáliím.“

6.4.3 Překlad reálií

Obecně lze říci, že překlad reálií do jiných jazyků je problematický. Zejména pak překladatelé umělecké literatury se často potýkají s tím, jakým způsobem přeložit do cílového jazyka reálii s ohledem na čtenáře. Mnohdy překladatelé narazí na tzv. bezekvivalentní lexikum.

Pokud bychom nahlédli na problematiku překladu reálií v beletrii, má překladatel větší „volnost“. To ale v mnoha případech znamená i větší nepřesnost v překladu. Při překladu historických reálií je v překladatelské praxi běžné, někdy i nutné, doplnit překlad dalším vysvětlením. Právě tato doplňující informace je nezbytná v případě, že se jedná o neznámou historickou reálii. Za historickou reálii je považována konkrétní reálie konkrétní epochy. (Vlachov – Florin 1980)

„Если национальная специфика уже сама по себе исторична, то черты эпохи не всегда выступают как составная часть национальной специфики: бывают исторические явления, международные по самой своей сути, например, рыцарская культура эпохи феодализма, требующая от переводчика передачи исторических реалий (костюм, оружие)...“⁹ (Vlachov – Florin 1980, s. 133)

Мы были в Зимнем дворце, в Ленинграде. (str. 52) – *Byli jsme v Zimním paláci, v Leningradě.*

I přes to, že v dnešní době by se v překladu použilo slovo Petrohrad, my jsme chtěli ponechat původní název a tudíž zachovat dobu i atmosféru, ve které se děj odehrává a se kterou chtěla autorka prostřednictvím svého díla seznámit čtenáře.

Шестой этаж. (str. 48) – *Páté patro.*

V ruské tradici je jiný způsob číslování pater, než v tradici české. Znamená to tedy, že v Rusku je naše přízemí již prvním patrem.

Лидочка, – позвала слепая соседку, – иди отметь. (str. 49) – *„Liduško,“ zavolala slepá paní na sousedku: „zvol“.*

---

⁹ Překlad autorky bakalářské diplomové práce: „Pokud jsou národní specifika sama o sobě historická, nemusí vždy vystupovat jako součást národní specifičnosti. Existují historické události, které mají mezinárodní povahu. Například, carská kultura feudalismu, vyžadující od tlumočnicka přenos historických skutečností (kostým, zbraně)...“

V tomto případě nejsme schopni určit, o zdobnělinu kterého ruského jména se jedná. Domníváme se, že půjde pravděpodobně o Lydii nebo Ludmilu. I proto jsme v cílovém textu, tedy v českém překladu, zvolili zdobnělinu Liduška. Domníváme se, že je to adekvátní.

Товарищи, – Иванов повернул голову, – подайте палку. Вон, у окна. (str. 49) – „Přátelé,“ Ivanov otočil hlavu: „podejte mi hůl. Je tady, u okna.“

Do češtiny by se slovo товарищи mohlo přeložit buď jako soudruh či přítel. Jsou tedy možné dvě varianty překladu, které jsme museli zvážit. Usoudili jsme, že bude v našem kontextu lepší použít slovo přátelé.

И опасное проплывание между сциллою парткома и харибдой райкома, и забор мочи и крови в поликлинике, чтобы отсечь больных и нежелательных. (str. 51) – Nebezpečné proplování mezi stranickým výborem a oblastním výborem, odběr moči a krve na poliklinice, odstranění nemocných a nežádoucích.

V případě této překladové transformace jsme byli nuceni rozšifrovat zkratky ve výchozím jazyce a následně přeložit každý z výrazů zvlášť, aby bylo českému čtenáři jasné, o jaké instituce se jedná.

Врезки закрыты. (str. 52) – Berjozky, luxusní obchody pro vyvolené, jsou zavřené.

V tomto případě jsme zvolili překlad opisem, jelikož se jedná o neznámou reálii, která se v Čechách nevyskytuje. Domnívali jsme se, že by to tedy českému čtenáři přiblížilo, o co se jedná.

Dále se v textu objevily výrazy jako: *Гулаг, Ерматаж, большевики*, aj. V tomto případě jsme ponechali překlad tak, jak je zvykem v českém prostředí a co je obecně českému čtenáři známá reálie. Přeložili jsme tedy jako: *Gulag, Ermitáž, bolševici*, aj.

Závěr

Tématem naší bakalářské diplomové práce byl komentovaný překlad povídek sester Tolstých. Jako výchozí text jsme zvolili soubor povídek *Двое* od obou sester. Z tohoto souboru jsme vybrali povídky, které nás nejvíce oslovily, a přeložili jsme je do českého jazyka. Hlavním důvodem, proč jsme si vybrali zrovna knihu od těchto autorek, byl fakt, že díla těchto sester jsou do českého jazyka velmi málo překládána. V průběhu vypracovávání naší práce jsme zjistili, že na českém trhu se objevila pouze jedna přeložená kniha.

Všechny tři povídky, které jsme překládali, na nás zapůsobily. Oslovil nás nejen obsah, ale i děj, humorný a zároveň sarkastický styl, ironie a v neposlední řadě také to, že bylo velmi lehké si v hlavě utvořit vlastní představu a obrazy.

Všechny vybrané povídky jsme přeložili a poté se zaměřili na analýzu textu, jazyka a okomentování vybraných překladových transformací. Mohli jsme poznat, že překladatel musí mít nejenom výbornou znalost obou jazyků, zároveň musí dílo správně pochopit, proniknout do příběhu a nalézt objektivní hodnoty v jazyce, do kterého dílo překládá. V jistých pasážích bylo nezbytné respektovat mezikulturní charakter překladu. Některé termíny, situace či názvy byly těsně spjaty s prostředím, ve kterém se děj odehrával. Bylo tedy nezbytné zachovat v překládaném textu spojitost s původní zemí.

Pro to, abychom byli schopni co nejlépe pochopit výchozí text a převést ho do našeho mateřského jazyka, nám posloužila kniha Jiřího Levého, která srozumitelně a zároveň věcně popisuje, jak práci překladatele uchopit a vypořádat se s ní.

Zatímco v teoretické části jsme se věnovali práci překladatele, pochopení předlohy a překladu uměleckého stylu, v praktické části jsme překladatelské transformace nejen teoreticky popsali, zároveň jsme se snažili ke každé transformaci najít příklad na základě našich přílohových překladů. Můžeme říci, že většinu transformací jsme v našich překladech našli. Některé transformace, jako jsou například celkové přehodnocení nebo kalkování, jsme v průběhu naší práce nepoužili.

Podrobněji jsme se v praktické části věnovali překladu frazeologizmů, vlastních jmen a reálií. Tyto tři oblasti jsme si vybrali proto, že se ve všech povídkách často vyskytovaly. Všechno jsou to prvky, které jsou v českém i ruském jazyce často

používané, nicméně nejsou identické. Proto jsme museli preferovat přirozenost projevu a zachování jistých tradic.

Naše překlady nejsou dokonalé, což si uvědomujeme. I přes to si myslíme, že jsme odvedli dobrou práci. Doufáme, že naše bakalářská diplomová práce osloví alespoň nějaké budoucí čtenáře a tím splní jeden z našich dílčích cílů, tedy dostat do povědomí ruské autorky, které publikují kvalitní texty.

Na závěr bychom chtěli říci, že překladatelská práce není jen dekodování z jednoho jazyka do druhého. Přesvědčili jsme se, že překladatel stojí před nutností neustálého hledání potřebných informací, váhání a rozhodování. Musí umět bezchybně pochopit předlohu a vžít se do cílové skupiny čtenářů, pro které bude překlad určen. V průběhu psaní této bakalářské diplomové práce jsme se ujistili, že v překladu není pouze jedno správné řešení. Vždy existuje více možností, překladatel mezi nimi musí umět zvolit.

РЕЗЮМЕ

В рамках выбранной нами темы бакалаврской дипломной работы мы сосредоточили внимание на проблематике перевода в современной чешской культурной среде. Очевидно, что переводческая деятельность в последнее время набирает всё большую популярность и необходимость. Конечно, больше чем переводы из области искусства, важны переводы из области права, экономики, техники и т. д. В этой области, например, в последние годы появилось большое количество словарей. По сравнению с этим, переводы современных авторов произведений художественной литературы появляются очень редко. И это был один из поводов, который нас привел на мысль бакалаврской дипломной работы из области переводов литературных произведений. Мы решили перевести часть какого-нибудь произведения, которое пока не было переведено и, соответственно, пока не доступно для чешского читателя.

Кроме вышеприведенного, нас на мысль темы данной бакалаврской дипломной работы привело и личное любопытство и намерение попробовать что-то новое.

Данная работа состоит из трех главных частей: теоретической, практической и приложений. Отдельные части данной работы взаимосвязаны, они пересекаются и образуют одно целое.

Теоретическая часть разделена на четыре главы. Каждая глава имеет подразделы. Первую главу мы посвящаем термину *перевод*, принципам перевода, фазам работы переводчика и переводческим трансформациям. Вторая глава посвящена функциональному стилю с более глубоким акцентом на литературный стиль. Третья глава приближает проблематику литературного перевода как такового, способ реализации и языковые средства, которые используются чаще всего. Четвертая глава познакомит читателя с обоими авторами, их жизнью и творчеством на примере книги «Двое», из которой избраны рассказы для основных переводов данной работы.

В практической части мы сосредоточили внимание на анализе конкретных процессов перевода. Теоретическим образом мы разобрали трансформации, которые мы использовали, и продемонстрировали их на примерах из нашего

перевода. Проблематичные переводческие трансформации мы дополнили комментариями, касающимися главных переводческих подводных камней.

В приложении находятся оригинальные тексты рассказов из книги «Двое»: «Культурный шок», «Стране нужна валюта», «Выбор России» и перевод данных рассказов.

Целью данной работы является ознакомить читателя с небольшой частью современного русского искусства. Мы хотели перевести то, что в чешской культурной среде пока не переведено, и показать стиль, юмор и мышление русских авторов. Одновременно были применены и проанализированы переводческие приёмы и, в случаях необходимости, прокомментированы переводческие проблемы, имеющие место в работе.

Как уже было замечено выше, наша работа состоит из двух частей. В рамках теоретической части мы в первой главе занимались проблематикой перевода. В начале было необходимо определить принцип, с помощью которого мы будем осуществлять перевод с исходного языка на целевой язык. От этого зависят и фазы переводческой работы, которые в первой части также разобраны. Теоретическим образом мы в следующей части главы разобрали переводческие трансформации, которые в нашей работе имеют ключевое значение, включая их разделение на три главные категории.

Следующая глава теоретической части занимается описанием функционального стиля, определением значений *стиль* и *литературный стиль*. Данная глава более короткая, чем остальные, однако для понимания нашей работы она не менее важна.

В третьей главе мы описываем перевод художественной литературы, который для нас является самым важным. Мы описываем некоторые взгляды на связанные с ним вопросы, далее, каким образом должен переводчик в рамках художественного перевода переводить, на что должен обращать внимание и т. д. Не забыли мы также упомянуть так называемый *безэквивалентный* запас слов, который для переводчика художественной литературы важен. Все наши утверждения мы доказали цитатами признанных и известных переводчиков и теоретиков перевода, на которых мы в процессе нашей работы опирались.

В четвертой главе нашей работы мы уделили внимание авторам книги, которая послужила нам источником текста для нашего перевода. Частью этой главы является взгляд на книгу «Двое», который мы включили в работу, чтобы познакомить с ней читателя а также передать не только наш взгляд на нее, но и мнение критиков. В данных целях мы использовали рецензию, доступную в российском интернете. Оба автора принадлежат к современным российским прозаикам. Одна из сестер уже умерла, другая все еще активна в этой области. Несмотря на то, что ее книги являются качественными работами, в чешской среде ее переводы практически отсутствуют. Мы обнаружили, что на чешский язык был переведён всего один сборник рассказов Татьяны Толстой, опубликованный под названием «*Fakír a jiné povídky*» в 1996 году. Авторами чешского перевода являются А. Моравкова и К. Хробак.

В практической части мы теоретически охарактеризовали каждую из переводческих трансформаций, и, когда мы имели возможность, показали трансформацию на примерах наших переводов. Мы обнаружили несколько трансформаций, которые мы в рамках наших переводов не использовали. Однако преобладающее большинство трансформаций было применено. Для некоторых трансформаций мы имели возможность привести несколько примеров. Мы считаем, что благодаря этому лучше заметно, какие приемы мы в процессе перевода использовали, и как действуют отдельные трансформации.

В практической части мы более подробно занимались переводом фразеологизмов, собственных имен и реалий. Эти три области мы выбрали, потому что во всех рассказах они имели значительное место. Все области, которые в чешском и русском языках часто используются, идентичны. Поэтому мы должны были отдавать предпочтение естественности выражения и сохранению определенных традиций.

Далее, в рамках практической работы, в одной главе мы уделили внимание характеристике исходного текста. Мы хотели подробнейшим образом познакомить читателя с использованным языком и языковыми средствами. И, когда это было возможно, наши утверждения мы показали на примерах.

Все три рассказа, которые мы переводили, произвели на нас впечатление. Нас заинтересовал не только сюжет и проявленное авторами чувство юмора, но

и саркастический стиль, ирония, и, не в последнюю очередь, тот факт, что было очень легко представить в нашем сознании героев рассказов и описываемые образы.

Все избранные рассказы мы перевели, а затем сосредоточились на анализе текста, языка и комментировании избранных переводческих трансформаций. Мы могли лично убедиться, что переводчик должен не только иметь отличное знание обоих языков, но также должен правильно понять произведение, проникнуть в историю и найти объективные значения в языке, на который он переводит произведение. В некоторых случаях нужно было учитывать характер межкультурного перевода. Некоторые термины, ситуации или названия были тесно связаны с окружающей средой, в которой проходило действие рассказов. Поэтому необходимо было сохранить в тексте перевода преемственность к исходной стране.

Для того, что бы мы были способны наилучшим образом понять исходный текст и перевести его на наш родной язык, нами была использована книга Иржего Левего «Искусство перевода», которая понятно и доступно описывает, как правильно понимать и осуществлять работу переводчика.

Наши переводы не совершенны, и мы понимаем это. Не смотря на это, мы считаем нашу работу хорошей. Мы надеемся, что наша бакалаврская дипломная работа заинтересует, по крайней мере, некоторых будущих читателей, и, таким образом, мы выполним одну из наших целей: рассказать о современном русском авторе, который публикует качественные тексты.

И, наконец, мы хотели бы заметить, что работа переводчика – это не только декодирование с одного языка на другой. Мы обнаружили, что переводчик сталкивается с необходимостью постоянного поиска необходимой информации, взвешивания и принятия решений. Переводчик должен быть в состоянии, правильно понять исходный текст и поставить себя на место целевой группы читателей, для которых предназначен перевод. В процессе написания данной бакалаврской дипломной работы мы убедились, что нет единственного правильного перевода. Существует много вариантов, из которых переводчик должен быть способен выбрать самый подходящий.

Použité zdroje

Knižní zdroje

FRÖMMEROVÁ, Martina. *Komentovaný překlad povídky Michaila Wellera "Marina": bakalářská práce*. Olomouc, 2010.

HRDLIČKA, Milan, GROMOVÁ, Edita. *Antologie teorie uměleckého překladu: Výběr z prací českých a slovenských autorů*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2004. ISBN 80-7042-667-5.

HRDLIČKA, Milan. O (ne)uměleckém překladu (ne)uměleckého textu. *Opera Slavica* 6, 1996. ISBN 1211-7676.

HRDLIČKA, Milan. K překladu tzv. bezekvivalentní slovní zásoby. In: *Ruština v teorii a praxi* 25. 1990.

KAPITÁNOVÁ, Jindřiška. *Antologie textů ke srovnávací stylistice: Komentáře a analýzy*. 1. Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3350-9.

KNITTLOVÁ, Dagmar. *Překlad a překládání*. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010. ISBN 978-80-244-2428-6.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.

MAN, Oldřich. Otázky ekvivalence v odborném překladu. In: GROMOVÁ, Edita, HRDLIČKA, Milan, VILÍMEK, Vítězslav. *Antologie teorie odborného překladu: výběr z prací českých a slovenských autorů*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7368-383-2.

Překládání a čeština 2003: kol. autorů: Kufnerová, Z., Poláčková, M., Povejšil, J., Skoumalová, Z., Straková, V. Jinočany: H&H. ISBN 80-85787-14-8.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Třetí vydání (druhé přepracované a rozšířené vydání). Praha: Leda, 2015. ISBN 978-80-7335-393-3.

Rusko-český, česko-ruský velký slovník. 1. vyd. Brno: Lingea, 2009. ISBN 978-80-87062-65-4.

SOCHROVÁ, Marie. *Český jazyk v kostce: pro střední školy*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 2007. Maturita v kostce. ISBN 978-80-253-0189-0.

ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: Lidové noviny, 1996. Dějiny států. ISBN 80-710-6216-2.

VINOGRADOV, V. S. *Vvedenie v perevodovedenie: obščie i leksičeskie voprosy*. Moskva: IOSO RAO, 2001. ISBN 57-552-0041-6.

VLACHOV, Sergej a FLORIN, Sider. *Njeperevodimoe v perevode*. Moskva: Mježdunarodnyje otnošenija, 1980.

VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Vvedenie v teoriiu perevoda dlja rusistov*. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3417-9.

ŽAŽA, Stanislav. *Ruština a čeština v porovnávacím pohledu*. 2. přeprac. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2058-X.

ŽVÁČEK, Dušan. *Kapitoly z teorie překlada I. (odborný překlad)*. Olomouc 1995. ISBN 80-7067-489-X

ŽVÁČEK, Dušan. *Úvod do teorie překlada (pro rusisty)*. Olomouc 1998. VUP Olomouc, ISBN 80-7067-814-3

Předloha pro vypracování přílohových překladů

TOLSTAIA, Natalia, TOLSTAIA, Tatiana. *Dvoe: raznoe*. Moskva: Eksmo, 2010. ISBN 978-569-9437-535.

Elektronické zdroje

<http://slovník.cz/>

<https://cs.wikipedia.org>

<http://magazines.russ.ru/znamia/1999/3/aa.html>

<http://magazines.russ.ru/zvezda/2011/6/aa17.html>

<http://www.svoboda.org/content/transcript/2078451.html>

http://tntolstaya.narod.ru/ab_tol.html

http://www.krugosvet.ru/enc/kultura_i_obrazovanie/literatura/TOLSTAYA_TATYANA_NIKITI_CHNA.html

<http://docplayer.cz/13205046-Komentovany-preklad-povidky-michaila-wellera-marina.html>

Seznam příloh

Příloha 1 Výchozí text k překladu.....	46
Příloha 2 Vlastní překlad.....	56

1998 год

Наталья Никитична Толстая

Выбор России

Светлана работала библиографом в центральной библиотеке, сидела в углу за столиком. До этого три года отрубила в новых поступлениях. Дальнозоркий взгляд читателя, оторвавшегося от ученых записок, блуждая по стеллажам, наткнулся на Светлану, но не задерживался на ней. Худенькая, бесцветная, незамужняя.

Жила Светлана с мамой в очень тесной, но своей, своей однокомнатной квартире. Семьи в таких условиях не создать, но ведь и мама не вечна... Один блондин, с утра до вечера торчавший в читальном зале, нравился ей, но он никогда не обращался к библиографу - сам знал, что брать и где. Подходили в основном пишущие диссертацию. Светлана могла бы написать научную работу "Психологические типы любителей ученых степеней". Про молодых соискателей она думала так: только институт физкультуры окончил, а уже строчит про роль замаха при броске по кольцу, чертит диаграммы. Встретишь такого в лесу испугаешься: чистый гамадрил. А ведь защитит. И профессором станет.

Пожилой тоже не встречал у Светланы сочувствия: туда же, спохватился. Раньше надо было думать. "Гипербола в лирике Лучезара Пипкова". Кто сегодня про это читает? Только сам Пипков, сидя на Солнечном берегу и потягивая "Монастырскую избу".

С заведующим межбиблиотечным абонементом Долинским Светлана столкнулась в комнате для курения.

- Что вы, Юрий Зиновьевич, такой невеселый?

- Ох, Светлана, я на пределе, валюсь с ног: баллотируюсь в местное самоуправление.

- Господь с вами. Зачем вам это нужно?

- Значит, нужно. Вы бы не иронизировали, а помогли. Мне нужен наблюдатель в избирательную комиссию.

- За кем наблюдать?

- Чтоб без подтасовок, без жульничества, особенно когда будут подсчитывать результаты.

- Неужели подтасовывают?

- Вы как маленькая. Не будьте наивной. Ну как, поможете? Вам заплатят.

- А что, приду. Мать честная, так это же послезавтра!

На избирательный участок Светлана пришла в десять утра, предъявила бумагу с печатью, села на стул и начала наблюдать.

Стать депутатами могли пять человек, а хотели - восемнадцать. На столах лежали брошюры с жизнеописаниями кандидатов и с их фотографиями.

Глазычев Даниил Степанович

Прошел путь от продавца до директора магазина секонд хэнд

"Второе дыхание". Женат, дочурка Женева ходит в детский садик.

Предвыборная программа:

- добиться озеленения мест для выгула собак,
- переоборудовать чердаки в клубы для ветеранов, имеющих хобби, подвалы - в спортзалы для подростков, состоящих на учете.

Грызодуб Наталия Никитична

В шестнадцать лет, когда враг стоял у ворот любимого города, с оружием в руках ушла в лужские леса. По возвращении в Ленинград поднимала город из руин, восстанавливала хозяйство.

Не создав своей семьи, все силы и умение отдает работе в

Совете ветеранов жилконторы. В настоящее время работает в регистратуре стоматологической поликлиники.

Предвыборная программа:

- бороться за отдельный сбор мусора из мусорных баков,
- на лестничных площадках оборудовать места для отдыха жильцов с сердечно-сосудистыми заболеваниями.

Дальше шли истории жизни Мамкина, Горбоконя, Заливайко, Хряпикова, Фастфудова, Штейнлухта... А вот и наш!

Долинский Юрий Зиновьевич

Родился в 1953 году. Заочно окончив Герценовский институт, связал свою судьбу с межбиблиотечным обменом. Свободное время отдает литературному творчеству. Один из авторов поэтического сборника "Краски Предальпья". Разведен. Воспитывает сыновей-близнецов.

Девиз Юрия Зиновьевича:

- меньше слов, больше дела,

- вернуть району книгоношу,
- do ut des.*

---

* Даю (тебе), чтобы (ты) дал (мне) (лат.)

Да, подумала Светлана, не густо. С таким багажом не победить. И латынь не спасет, наоборот, она-то и погубит. Другие биографии она читать не стала, по лицам и так все видно. У кандидата Мамкина борода и очки, а все равно понятно, что дурак. Хряпиков лыс, как колено, но смотрит игриво, наверно, балагур: жена свинину натушит, подаст на стол, а он подтрунивает, шутки шутит.

После получасового безлюдья в дверях показался старичок с палкой. Члены комиссии заулыбались.

- Дедушка, какой у вас адрес? Загородный проспект? Это ко мне.
- Пенсии мало,- вздохнул дедушка, доставая паспорт.
- Урна вон там. Пометьте, кто вам понравился, и опускайте. Паспорт, смотрите, не бросьте.

Старичок прошаркал к урне и с третьей попытки пропихнул бумагу в прорезь.

- Пенсии мало,- снова обратился он к окружающим.- Прибавили бы.
- Отец, выход здесь,- подсказал милиционер. Старика развернули и подвели к выходу. И опять наступила тишина. Сидеть стало холодно, делать абсолютно нечего. Избиратель не шел. Вдруг Светлана заметила какое-то движение. Появилась еще одна урна, моток бечевки и некий Петр Васильевич. Светлане показалось, что он только что выпил и закусил.

- Наблюдатели, два человека. Кто пойдет по квартирам с Петром Васильевичем?

Кроме Светланы, идти вызвалась Люба, наблюдатель от кандидата Хряпикова. Люба была молодая тетка с бюстом такого размера, на который готового лифчика не купишь, надо шить на заказ. Она была любительница рассказывать первому встречному про то, что никому, кроме нее самой, неинтересно. Как только вышли на улицу, Люба затараторила:

- У нас кот забрался на шкаф, уши прижал, прыгнул и попал прямо в горшок - свекор ночью сходил, а вынести горшок не успел. Мы так смеялись... Анжела, дочка, говорит: зачем кот на шкаф залез? А Рудик, сын: от тебя прячется. Мы с мужем смеемся, а кот опять на шкаф лезет. Анжела, дочка, сердится, Рудик, сын, дразнится, свекор тряпку ищет, лужу подтереть. Мы так смеялись...

Если она не заткнется, думала Светлана, я толкну ее в сугроб и убегу проходными дворами.

- Пришли,- сказал Петр Васильевич, заглядывая в список.- Шестой этаж, Габуня Рута Вахтанговна, девяносто два года.

За шкафом, на высокой постели лежала бесплотная женщина с синими губами. Петр Васильевич поставил урну перед одром. Светлана и Люба встали у притолоки.

- Рута Вахтанговна, вы можете выбрать не более пяти кандидатов или проголосовать против всех. Это ваше право.

- Прочтите мне список,- прошелестела женщина, не открывая глаз. Спасибо. Штейнлухта. Только Штейнлухта. Одного. А теперь идите, я устала.

Следующая избирательница жила в квартире с коридором, уходящим за горизонт. Из комнат выглянули соседки, иронично улыбаясь.

- Ольга Михайловна, к вам! Идите голосовать.

Из дальней двери показалась бабушка в валенках и коротком халатике с пояском. Поясок был от другого халата, предыдущего. Держась одной рукой за стену, она приближалась, прижав к груди паспорт.

- Деточки мои, я слепая, ничего не вижу. Отметьте за меня, кого надо.

- Не имеем права. Вы избиратель, не мы.

- Лидочка,- позвала слепая соседку,- иди отметь. Люди-то все хорошие, всех бы выбрала.

Лидочка поставила закорючку, нарочно не читая фамилий, и тут же ушла к себе.

Старушка развернулась, опять оперлась о стену и ушла за горизонт до следующих выборов.

В квартире на Рубинштейна долго не открывали. Потом показалась голова женщины.

- Вы насчет выборов? Вряд ли у вас получится. Галина в запое.

- А нам Галина не нужна. У нас заявка от Иванова Виктора Сергеевича.

- Ну-ну, попробуйте.

Виктор Сергеевич лежал на матрасе без постельного белья. Соседка успела сообщить, что Иванов парализован уже четыре года и с постели не встает. Он смотрел в потолок, закинув руки за голову. На вид ему было лет пятьдесят. Посреди комнаты, расставив ноги, сидела женщина. Иногда она икала, а икнув, бормотала: "Ой, мамочки". Пахло мочой. На полу валялись сморщенные маринованные помидоры, из-под трехстворчатого шкафа высовывалась пустая бутылка. На табуретке стояла сковородка с макаронами, сваренными еще до запоя.

- Товарищи,- Иванов повернул голову,- подайте палку. Вон, у окна.

Петр Васильевич, осторожно обойдя Галину, взял палку и протянул ее Виктору Сергеевичу. Тот приподнялся, прицелился и швырнул палку в супругу.

- Убью суку,- прошептал он, откидываясь на подушки.

Женщина поднялась на четвереньки, но пришедшие больше не обращали на нее внимания.

- Виктор Сергеевич, не волнуйтесь. Вы имеете право выбрать пять кандидатов из восемнадцати, а можете проголосовать против всех.

- Я за Долинского голосую,- предупредил Виктор Сергеевич.

Он был совершенно спокоен, как будто это не он только что хотел пришибить пьяную женщину. Протолкнув бюллетень в щель, он повернулся к урне спиной и натянул одеяло на голову.

Следующей была супружеская пара на седьмом этаже.

- Лифт уже второй год не работает,- с уважением сказала избирательница, открыв дверь. Ее муж добродушно закивал из кресла гостям, как только Петр Васильевич ввалился в их узкую комнату. Оба супруга - она круглая, он высохший - по очереди извинялись, что побеспокоили занятых людей.

- Вы уж не обижайтесь, что мы вас позвали. У мужа рак легкого, я тоже инвалид первой группы. Раз в неделю выйду за продуктами, потом полдня отдышаться не могу.

Комната была не больше десяти метров. Всюду - на шкафу, на подоконнике, под кроватью лежали продукты: подсолнечное масло, сахарный песок, греча-продел и греча-ядрица. Между окон - маргарин "Рама" и дрожжи. За окном, головой вниз, ногами вверх, курица. На кухне ничего оставить нельзя, а холодильник сломан.

- Витя, голосуй первый,- сказала жена.

- Первый так первый,- согласился муж.- Все равно без толку. Как их выберут, тут же все обещания побоку. Будут себе карманы набивать.

- Витя, не болтай, а то заберут тебя за длинный язык.

- От вас зависит. Кого выберете, с того и спрашивать будете,- дежурно откликнулся Петр Васильевич, подхватывая урну.

В коридоре Светлана и Люба чуть не сшибли мальчика, неслышно подъехавшего на трехколесном велосипеде.

- Что ты там под ногами крутишься?- крикнула невидимая мать.

Мальчик, не отрывая взгляда от чужих, уехал вглубь квартиры задним ходом.

Больше заявок о голосовании на дому не было, и Светлана пошла домой обедать. Юрий Зиновьевич очень просил быть к десяти вечера, когда начнут считать бюллетени.

Наконец избирательный участок закрыли для посетителей. Остались только члены комиссии и наблюдатели. У Светланы от праздного утреннего любопытства - пройтись по чужим квартирам - не осталось и следа. Хотелось только, чтобы Долинский все-таки победил и поставил во дворе у Пяти углов лавочку. Об этом просила одна бабушка из комнаты с печным отоплением.

Бюллетени считали, пересчитывали, сбивались. В отдельную кучку отложили штук сорок листков.

- А это что?- проявила бдительность Светлана.

- Это испорченные, с надписями. Прочитать?

- Не надо. А есть инструкция, какой бюллетень считается испорченным?

- Если крестик или нолик, или любая пометка не вышла за рамку квадратика, то все в порядке.

- А как там у Долинского?

- Сейчас посмотрим. Вот тут в одном экземпляре написано "иудей", а в другом, извините, "засранец".

- За рамку не вышло?

- Нет. Аккуратненько написали. Уложились. Плюсуюем к голосам.

Когда Светлана садилась в полночный автобус, она уже знала, что на ее участке Долинский прошел с минимальным перевесом. И никак не отвязаться было от мысли, что его судьбу решили те два бюллетеня, два заветных слова, крик души неизвестных избирателей.

1998 год

Наталия Никитична Толстая

Культурный шок

При прежнем режиме, доперестроечном, рассказывая о поездке за границу (факте, по тем временам, из ряда вон), советский человек пользовался лишь одним глаголом из неисчерпаемых глагольных запасов русского языка довелось.

Сколько в этом слове слилось и отозвалось! И опасное проплывание между сциллой парткома и харибдой райкома, и забор мочи и крови в поликлинике, чтобы отсечь больных и нежелательных.

Товарищи мои, оформлявшиеся за рубеж в 70-80-е годы, помните ли вы это? Если забыли, то правильно делали, что вас не пускали. Поделом.

И мне довелось в середине восьмидесятых поехать в одну северную страну с очень высоким уровнем жизни. Еще не окончательно рухнули оковы, но ножные кандалы уже сняли. И вот я на Западе. Стою, открыв рот, перед витриной с фруктами, а потом перед витриной с кожгалантереей. В той стране X., в том городе Э. я стажировалась в университете. И было мне хорошо, но стипендия была так мала, а купить хотелось так много, что я сэкономила на транспорте и ходила пешком. И была душой, потому что обувь быстро снашивалась, приходилось покупать новую, а это подороже билета на автобус. Тамошние профессора иногда приглашали меня к себе на обед.

Просторные интеллигентные дома, изысканно простая еда, книги и картины. При этом обсуждали Россию и ее народ. Народ несчастный, и много-много времени пройдет, пока он приблизится к уровню европейской цивилизации. Не только

советская власть тому виной, но и царизм, и правильно, что свергли царя. "Мы были в Зимнем дворце, в Ленинграде. Какая безвкусица - жить в этой неслыханной варварской роскоши! От золота и малахита нам с Леннартом стало плохо, меня тошнило. Теперь мы понимаем ненависть вашего поколения к царям и их дворцам". Я сидела и молча слушала. Ненависть?

А гордость и восхищение не хотите? Но в то время я не смела возражать старшим.

Хозяйка продолжала: "Вы посмотрите на русских в нашем городе. Одеты все одинаково, кидаются на витрины. Гунны. Покупают самые дешевые вещи, и по десять штук. Что, у вас в России в самом деле нет мыла и мужских носков?"

Что я должна была отвечать? Да, представьте, ни мыла, ни носков у нас нет. Чтобы достать шампунь, нужно дружить домами с директором магазина. Мстительное нехорошее чувство росло в душе. Вам бы немного Гулага, чуть-чуть блокады. Выжили все-таки? Тогда еще порцию Гулага, уже послевоенного, проживание вдесятером в одной комнате. Ванной нет, соседей двадцать человек, очереди всегда и за всем. До могилы.

Пожили бы вы, мои милые друзья, лет пятьдесят таким образом, и мы бы обсудили, кто тут гунны. И почему дикарь хочет купить кусок душистого мыла.

С тех пор прошло пятнадцать лет. И страна Х., и город Э. уже не так процветают, как прежде. Русские беспрепятственно шастают за границу и обратно, никто больше не кидается на витрины. "Березки" закрыты, те, куда вам было можно, а нам нельзя, и вам это было приятно, я знаю. Теперь и я катаюсь в вашу страну, не сдавая мочу.

Хотя она ухудшилась с того времени, когда ее качество волновало Василеостровский райком партии Ленинграда.

Теперь в той северной стране со мной ведут другие разговоры.

- Скажи, ты по-прежнему испытываешь культурный шок, когда приезжаешь к нам?

Этот "культурный шок" преследует меня неотступно. Я часто получаю приглашения провести экскурсию для иностранных гостей по Эрмитажу, Царскому Селу, Петергофу. Все гости непростые: министры, дипломаты, генеральные директора. Короче, показываю шедевры высокопоставленным лицам. Считается, что я это делаю неплохо и даже вдохновенно. Вдохновение оплачивается так: десять долларов в час.

Иногда министры платят сами. Вынимают доллары из заднего кармана и дают, а я беру, кладу в сумочку и иду домой. Однажды попросили показать Эрмитаж министру социальной помощи. Надо зайти за ним в гостиницу и доставить во дворец. На дворе дождь, но министр не желает взять такси: дорого. Так мы и идем, он под зонтиком, я под дождем. Полтора часа мы бродили по Эрмитажу, и ему понравилось, хотя про варварскую красоту и он не упустил случая упомянуть. Я проводила его в гостиницу, как меня об этом просили. В холле он полез за бумажником: "Ну-с, сколько мы пробыли в Эрмитаже? Полтора часа? Дорога туда и обратно, я надеюсь, не в счет? Вот пятнадцать долларов и моя визитная карточка". Карточку я выбросила сразу, урна стояла неподалеку.

Следующим высокопоставленным экскурсантом была жена премьер-министра. Короткая голубая юбка и соломенная шляпка с лентой. Это была новая жена премьера, старая осталась дома. Мне сказали: времени на обзорную экскурсию в Эрмитаже - час. А было между тем уже семь часов вечера, и Эрмитаж для посетителей был давно закрыт. Соломенная шляпка, я и два наших охранника приехали в пустой и гулкий Зимний дворец. "С чего начнем? – спрашиваю. Итальянский Ренессанс или импрессионисты? Рембрандт или Малахитовый зал?" "Хотелось бы сначала в магазин",- ответила жена премьера. Охранники заволновались: магазины закрыты, продавцы давно ушли домой. Слышу крики через растреллиевскую анфиладу: "Вернуть продавцов! Снять пломбы! Убрать собак!"

Пока мы дошли до магазина, его успели открыть. Высокая гостья вяло побродила вдоль прилавков, попросила показать яйцо из яшмы, колечко из бересты, полистала календарь с изображениями рыб России - и ничего не купила. До окончания экскурсии оставалось пятнадцать минут. Я успела показать только мумию египетского жреца, потому что он лежал недалеко, за углом,- сам черный, зубы белые. Госпожа министерша улыбнулась, спросила, как меня зовут, и мы поехали в гостиницу.

Месяц тому назад мне предложили провести экскурсию для очень влиятельных бизнесменов. Просили постараться. Я старалась, щелкала и свистала, цитировала древних авторов. Чтобы сделать приятное клиентам, осудила грубость Петра Первого и похвалила военные подвиги Карла Двенадцатого. Руководитель делегации, элегантный красавец лет пятидесяти, пошутил: "Зачем мы оказываем России гуманитарную помощь и даем займы? У вас тут неслыханные богатства. Продайте пару люстр, и все проблемы решены".

Мы шли по Александровскому залу Зимнего дворца. Вдруг мой элегантный бизнесмен остановился. "Подойдите сюда". Я подошла с любезной улыбкой. "Что это?" - лукаво спросил он, указывая на лепной бордюру. Я взгляделась, это были цветы и листья лавра. Каждый цветок был в виде бутона на тонком стебле. "Это ведь сперматозоид! Тебе об этом уже говорили, или я первый заметил?" "Первый",- сказала я и отошла к остальным членам делегации, любовавшимся через окно Александрийской колонной.

Когда мы расставались, мне даже поаплодировали. На прощание экскурсанты благосклонно спросили меня:

- Ты бываешь у нас в стране?

- Бываю.

- И, конечно, каждый раз испытываешь культурный шок?

- Да,- сказала я,- пребываю в глубоком шоке. Но не теряю надежды. И у нас все наладится. Вы сами видели: там "Пицца-хат" открыли, тут новую парикмахерскую для кошек. А на днях в казино "Гигант-холл" прошла премьера, борьба лилипутов в рыбьих внутренностях. Страна возрождается.

ноябрь 1991 года

Татьяна Никитична Толстая

Стране нужна валюта

На днях захотелось мне хорошего чаю с хорошим печеньем. Ишь, какая! скажут читатели. Да, дорогие читатели. Именно ишь. На случай таких вот безумных капризов и девичьих мечтаний была у меня в заглазнике валюта. Поскребла я по сусекам и нашла: лир итальянских 2000 (полтора доллара), да франков тридцать (еще шесть долларов), да пенсов английских горсть, да центов кучка, да еще неведомая монета с дыркой посередине, да петровский пятак, который я к синякам прикладываю, да двадцать иен, подаренные мне критиком Андреем Мальгиным. Словом, чувствовала я себя финансовым воротилой, чего и вам желаю.

Пошла я в "Березку", купила чего хотела, вышла - и сейчас же была арестована двумя роскошными лейтенантами милиции, причем издали уже подбегал третий, а четвертый, как выяснилось, притаился за углом в машине, чтобы в случае чего, видимо, догонять, сбивать с ног, вязать и волочить.

Всякие там фамилии, номер отделения милиции и прочее я называть не буду. Ребята и так напутаны.

"Ну кто ж знал, что это вы? - сокрушался лейтенант Игорек.- Видим, женщина такая (Игорек изобразил руками объем груди), одета хорошо, все такое... и вываливает грудку мелочи. Конечно, мы сразу - хватить! А это вы".

Чем же не понравилась Игорюку моя замечательная интернациональная мелочка? А тем, оказывается, что мелочью, по оперативным данным, расплачиваются в "Березках" горничные гостиниц для интуристов, получившие эти монетки на чай. "И ведь как врут!- восхищенно крутил головой Игорек.Нет, как врут! Под кроватью, мол, выметала - и нашла... Ха! Не-е-ет, она на чай получила. Наберет кучу - и за покупками. Тут мы ее и хватить. Стране нужна валюта! Пожалуйте сюда! Все, что у нее там осталось, мы конфискуем".

Полчаса я допрашивала Игорюку, к концу разговора окончательно запутавшегося в наших законах, инструкциях, приказах и повелениях.

Картина складывается вот такая. В соответствии с административным Кодексом, ст.154, использование гражданами валюты в платежных целях является преступлением. Валюту можно иметь ("Да держите вы ее дома спокойненько! Ради бога!"), но не тратить. Ее можно тратить, но не мелочью. "Я ж вижу, когда работяга берет видик или другую дорогую вещь, платит бумажками, ясно же, что заработал, да и по одежде вижу: работяга,- так пусть, конечно, берет!" - то есть подход к покупателям осуществляется с помощью классового чутья, на глазок). Тратить, стало быть, валюту нельзя, но если она внесена в таможенную декларацию, то можно. При этом таможенники отказываются вносить мелочь в декларацию (я пробовала), машут рукой: "это не деньги!". Это не деньги, но на них можно купить. Купить можно, но покупать нельзя. (Вы что-нибудь поняли?) Горничным нельзя, но мне - можно. Мне можно, но не наличными. А кредитной карточкой расплачиваться - это на здоровье. "С кредитной карточкой мы ничего поделаться не можем",- вздыхает Игорек. "Так ведь кредитная карточка - это тоже деньги?",- удивляюсь я. "Да, но их же не видно",- смущается лейтенантик.

Вот оно в чем дело... Как говорится, съест-то он съест, да кто ж ему даст...

"Орел мух не ловит" - говорит латинская пословица. Что ж, римская гордая птица как себе хочет, а наши доблестные археоптериксы с криком "стране нужна валюта!" когтят и мух, и мошкар, да и микробом не побрезгуют, если он только попробует прошмыгнуть мимо их носа с живой конвертируемой денежкой под мышкой. Четыре мужика на одну горничную - это впечатляет. Так и вижу их на Доске Почета: "Иванов - отнял три копейки. Петров - сдал в закрома родины семь. Сидоров - пал в неравном бою с уборщицей Интуриста. Спи спокойно, дорогой товарищ". Взгляд ясный, брови взлет, кудри выются орлы!

Иной раз, напоровшись по ошибке на крокодила вроде меня, орлы отступают. Крупных животных тоже не трогают: еще лягнет или голову зубами отхватит. Одни неприятности.

Что-то я другой такой страны не знаю, где при выходе из магазина беззащитных женщин подстерегали бы переодетые в штатское милиционеры и отнимали бы сдачу. Хотя другим странам тоже вроде нужны деньги. Но они несколько иначе решают проблему. Например, во Франции, чтобы отнять у женщины валюту, ей предлагают духи, косметику, платья, шубы, чулки, туфли, шляпки, бусы, браслеты, кольца, брошки, автомобили, мебель, книги, картины, кой-чего из еды: 160 сортов сыра, например; а также квартиры, виллы, билеты куда хочешь, кастрюли, сковородки, цветы, бриллианты... Странные люди французы, правда? Мне могут возразить, что у России свой, особый путь развития и что "умом Россию не понять". Ну если подходить так, без ума, то возможности, конечно, безграничные. Можно по утрам, пока еще транспорт не пошел, высылать на улицы отряды работников уголовного розыска: пусть проползут, пошарят на тротуарах: может, кто ночью цент уронил, а то драхму или эфиопские быры. Найдешь быр, оботрешь - и в казну. Вечерами, наоборот, хорошо потрясти нищих, слепых, безногих: что-то же они за день насобирали? Не всякий сердобольный иностранец, швыряя калек монетку, прикладывает к ней таможенную декларацию. Стало быть, составчик преступленьца налицо. Ну а несправедное обогащение горничных, граждане, надо пресекать с самого начала: если она выметает пыль из-под кровати, два-три младших офицера занимают позиции на полу, засовывают под кровать головы и не мигая, смотрят; старший чин прощупывает простыни, пододеяльники, потрошит подушки. Если женщина принялась мыть туалет, сотрудники соответственно передислоцируются. Младшие смотрят не мигая, старший же пусть что есть сил качает вантузом.

И боже мой, какое тогда наступит изобилие!

Natálie Tolstá – Kulturní šok

Když za minulého režimu, před perestrojkou, vyprávěl sovětský člověk o cestě do zahraničí (což bylo v té době něco nevídaného), používal pouze jedno sloveso z nepřeberného množství sloves v ruském jazyce: podařilo se.

Kolik se toho v tomto slově spojilo a díky němu vyjádřilo! Jednak nebezpečné proplování mezi stranickým výborem a oblastním výborem, jednak odběr moči a krve na poliklinice, aby byli vyřazeni nemocní a nežádoucí.

Kamarádi moji, vy, co jste chtěli jet za hranice v 70. nebo 80. letech, pamatujete? Jestli jste zapomněli, potom udělali dobře, že vás nepustili. Zaslouženě.

I já jsem měla příležitost v polovině 80. let odjet do jedné ze severních zemí s vysokou životní úrovní. Ještě se sice definitivně neuvolnila všechna pouta, ale nohy už jsme svázané neměli. A tak jsem na západě. Stojím s otevřenou pusou, nejprve před vitrínou s ovocem, potom před vitrínou s koženým zbožím. V této zemi CH, v tomto městě E, jsem byla na stáži na univerzitě. A měla jsem se dobře. Avšak stipendium bylo tak malé a koupit jsem toho chtěla tak moc, že jsem šetřila na dopravě a chodila pěšky. A byla jsem blbá, protože boty se mně rychle ochodily. Musela jsem si tedy koupit nové, které byly samozřejmě dražší než lístek na autobus. Tamní profesori mě občas zvali k sobě na oběd.

Měli jednoduché kultivované domy, vybrané prosté jídlo, knihy a obrazy – při té příležitosti posuzovali Rusko a ruský národ. Národ nešťastný, který potřebuje hodně, hodně času, než se přiblíží k úrovni evropské civilizace. A nemůže za to pouze sovětská moc, ale i carismus, a je dobře, že cara svrhli. „Byli jsme v Zimním paláci v Leningradě. Je to tak nevkusné žít v tak neslýchané barbarské rozkoši! Z toho zlata a malachitu se nám s Lennartem udělalo špatně. Mně se zvedl žaludek. Už chápeme nenávisť vaší generace k carům a jejich sídlům.“ Seděla jsem a mlčky poslouchala. Nenávisť?

A co hrdost a obdiv? To vás nenapadlo? Neodvažovala jsem se ale oponovat starším.

Hostitelka pokračovala: „Koukněte se na Rusy v našem městě. Všichni jsou stejně oblečení a vrhají se na vitríny jako Hunové. Kupují jen ty nejlevnější věci, třeba i po deseti kusech. Copak v Rusku nemáte mýdlo nebo pánské ponožky?“

Co jsem měla odpovědět? Ano, představte si, že nemáme ani mýdlo, ani pánské ponožky. Abyste měli šampon, musíte se kamarádit s majitelem obchodu. Špatný a pomstychtivý pocit ve mně narůstal. Trochu gulagu na vás nebo blokády! Přežili byste to vůbec? Potom ještě trochu toho gulagu, tentokrát po válce, a bydlení s deseti dalšími lidmi v jedné místnosti. Koupelnu nemáte, zato sousedů máte asi dvacet. Všude a na všechno jsou fronty. Do hrobu.

Prožili byste, moji drazí přátelé, takovým způsobem padesát let a my bychom posoudili, kdo je tu Hun. A proč si chce divoch koupit kousek toho voňavého mýdla na umytí.

Od této doby uběhlo patnáct let. A země CH, město E už neprosperují tak jako dřív. Rusové mohou bezproblémově vyjíždět za hranice a zase zpět. Nikdo už nezírá na

vitríny. Berjozky, luxusní obchody pro vyvolené, jsou zavřené. Ty, kam vy jste mohli a my ne. A vám se to líbilo, já vím. A teď i já jedu do vaší země bez odběrů moči.

Ačkoli i ta moč se zhoršila od těch dob, kdy její kvality znepokojovaly Vasiloostrovský okresní stranický výbor Leningradu.

Nyní se mnou v této severní zemi vedou jiné rozhovory.

„Řekni nám, pořád ještě zažíváš kulturní šok, když přijedeš k nám?“ Tento kulturní šok mě neustále pronásleduje. Často mě žádají, abych provedla cizince po Ermitáži, Carském paláci či Petrodvorci. Nejsou to obyčejní hosté, ale ministři, diplomati a generální ředitelé. Zkrátka, ukazují vrcholná díla vysoko postaveným lidem. Vypadá to, že tuto práci dělám dobře, se zapálením. A toto zapálení je placeno deseti dolary za hodinu.

Někdy ministři platí sami. Vytahují dolary ze zadní kapsy, já si je od nich беру, dávám do tašky a jdu domů. Kdysi mě poprosili, abych ukázala Ermitáž ministru sociálních věcí. Je potřeba jít za ním do hotelu a doprovodit ho k paláci. Pršelo, ale ministr si nechtěl vzít taxi. Prý je moc drahé. A tak jdeme. On pod deštníkem, já bez. Hodinu a půl jsme bloumali po Ermitáži a jemu se to líbilo, i když se nezapomenul zmínit o barbarských krásách. Doprovodila jsem ho do hotelu, tak, jak mě o to požádali. V hale otevřel peněženku: „Tak tedy, jak dlouho jsme byli v Ermitáži? Hodinu a půl? Doufám, že cesta tam a zpět je zdarma, že? Tak tedy, tady máte 15 dolarů a moji vizitku.“ Koš byl blízko, takže vizitku jsem hned vyhodila.

Dalším vysoko postaveným návštěvníkem byla premiérova žena. Měla krátkou, pomněnkovou sukni a slaměný klobouk se stuhou. To byla premiérova nová žena. Ta stará zůstala doma. Řekli mi, že máme hodinu na informativní prohlídku Ermitáže. Bylo sedm hodin večer a Ermitáž byla pro návštěvníky už dávno zavřená. Slaměný klobouk, já a dva strážní jsme přijeli do prázdného dunivého Zimního paláce. „Tak, čím začneme?“ ptám se. „Italská renesance nebo impresionisté? Rembrandt nebo Malachitový sál?“ Premiérova žena odpověděla: „Nejprve bych ráda do obchodu.“ Strážní znervózněli. Obchod je zavřený, prodavači už šli dávno domů. Najednou slyším křik skrz Rastrelliho enfiládu. „Ať se prodavači okamžitě vrátí! Sundejte pečete! Zavřete psy!“

Než jsme došli do obchodu, stihli ho otevřít. Vysoce postavená návštěva se malátně ploužila podél prodejního pultu. Poprosila, aby ji ukázali vejce z jaspisu, ošatku z březové kůry. Prolistovala kalendář s obrázky ryb Ruska a nic si nekoupila. Do konce exkurze zbývalo patnáct minut. Podařilo se mi ukázat jí pouze mumii egyptského kněze, protože ležela poblíž. Byl celý černý, jenom zuby měl bílé. Paní ministrová se usmála, zeptala se mě na moje jméno a odjeli jsme do hotelu.

Před měsícem mě poprosili, abych prováděla velmi vlivné podnikatele. Snažila jsem se, pískala si, luskala prsty, citovala staré autory. Aby byli klienti spokojeni, odsoudila jsem hrubost Petra I. a vyzdvihla jsem válečné úspěchy Karla XIX. Vedoucí delegace, elegantní padesátník, zavtipkoval: „Z jakého důvodu poskytujeme Rusku humanitární pomoc a půjčujeme mu na dluh? Máte zde nevídaná bohatství. Prodejte dva lustry a všechny problémy budou vyřešeny.“

Šli jsme po Alexandrovském sále Zimního paláce. Najednou se můj elegantní podnikatel zastavil. „Pojďte sem.“ S milým úsměvem jsem přistoupila. „Co je to?“ a záladně ukazoval na vymodelovanou obrubu. Vzhledla jsem. Byly to květy a listy

vavřínu. Každý kvítek byl v podobě poupěte na tenkém stéble. „Vždyť to je spermie! Už ti o tom někdo řekl nebo jsem první, kdo si toho všimnul?“ „Jste první,“ odpověděla jsem a odešla k ostatním, kteří mezitím skrze okno obdivovali Alexandrovský sloup.

Když jsme se loučili, tleskali mně. Pak se zeptali: „Ty býváš někdy v naší zemi?“ „Bývám.“ „A pokaždé zažíváš kulturní šok?“ „Ano,“ odpověděla jsem. „Vždy jsem velmi šokovaná. Ale neztrácím naději. I u nás se všechno změnilo k lepšímu. Vždyť jste to sami viděli. Tam otevřeli novou pizzerii, tady zase nové kadeřnictví pro kočky. A za pár dní bude v kasinu Gigant hall premiéra bojů liliputů v rybích vnitřnostech.“

Rusko ožívá.

1998

Tat'ána Tolstá – Stát potřebuje cizí měnu

Před pár dny jsem dostala chuť na dobrý čaj s dobrou sušenkou. „Koukněte na ni!“ řeknou čtenáři. Ano, moji drazí čtenáři. Koukejte! Pro případ takovýchto bláznivých vrtochů a holčičích přání mám u sebe nějakou cizí měnu. Vymetla jsem všechny kouty a našla jsem: dva tisíce italských lir (jeden a půl dolaru), třicet franků (dalších šest dolarů), hrst anglických pencí, hromádku centů, neznámou minci s dírkou uprostřed, pětník z doby Petra I, který si přikládám na modřiny, a dvacet jenů, které mi dal kritik Andrej Malhin. Zkrátka, cítila jsem se jako boháč, což bych přála každému.

Šla jsem do Berjozky a koupila jsem si, co jsem chtěla. Hned, jak jsem vyšla, zadrželi mě dva roztomilí policejní poručíci, přičemž z dálky k nim přibíhal třetí. Čtvrtý, jak se ukázalo, byl za rohem v autě, aby mě v případě potřeby dohnal, podrazil mi nohy, chytl mě a odtáhnul.

Všechna ta příjmení, čísla policejního oddělení a ostatní jmenovat nebudu. Kluci i tak byli vystrašení.

„Tak kdo měl vědět, že jste to vy?“ rmoutil se poručík Igorek. „Koukám, že taková žena (a rukama naznačil, jaký objemný mám hrudník), dobře oblečená, všechno takové... a hází tu kupou drobných. Samozřejmě, že jsme ji hned chytlí! A to jste byla vy.“

Z jakého důvodu se Igorkovi nelíbila moje pozoruhodná mezinárodní sbírka drobných? Vyšlo najevo, že drobnými v Berjozkách platí pokojské z hotelů pro zahraniční turisty, které je dostaly na přilepšenou. „Ale ony nám lžou!“ kroutil hlavou Igorek. „Jak ty nám tady lžou! Prý: Zametala jsem pod postelí a tam jsem to našla.“ „Cha! No ne, ne, ona je dostala jako spropitné. Vezme hromádku drobných a jde nakupovat. A tady ji odchytíme my. Stát potřebuje peníze! Prosím, dejte mi je! Všechno, co vám zůstalo, zabavujeme!“

Půl hodiny jsem se vyptávala Igorka, který se ke konci našeho rozhovoru zamotával do našich zákonů, instrukcí, příkazů a povelů.

Situace je taková, že podle administrativního zákoníku, paragrafu 154, je placení v cizí měně bráno za trestný čin. Peníze můžete mít („Jo, můžete je mít klidně doma! To je jedno!“), ale utrácet je nesmíte. No, můžete je utrácet, ale ne v drobných. („Ale když vidím, že pracant kupuje video nebo jinou drahou věc a platí bankovkami, je mi jasné, že si na to vydělal. No i na oblečení je poznat, že je pracující. Tak ho nech, ať si to koupí.“

Vztah ke kupujícím závisí na hierarchickém postavení, jen tak na oko! Utrácet cizí měnu nesmíme, ale pokud je zahrnuta do celní deklarace, pak můžeme. Ale celníci nechtějí do deklarace zahrnout drobné (zkoušela jsem to). Máchají rukou a říkají: „To nejsou peníze.“ To nejsou peníze, ale může se s nimi platit. Kupovat můžeš, ale nenakoupíš. (Něco jste pochopili?) Pokojské nemohou, ale já ano. Já mohu, ale ne v hotovosti. Kreditní kartou je možné platit. Zaplat' pánbu. „S kreditní kartou nemůžeme nic udělat,“ povzdychne Igorek. „Vždyť ale kreditní karta jsou taky peníze, ne?“ divím se. „Jo, jsou, ale nejsou vidět,“ stydí se policista.

A o to jde... Však jak se říká: byl by to spolkl, ale kdo mu to dá...

Jak říká latinské přísloví: „Orel mouchy nechytá“. No, ať si hrdý římský pták dělá, co chce, ale naši nebojácní archeopteryxové řvou „stát potřebuje cizí měnu!“, chytají do drápů mouchy a mušky. Ani mikroby jim nevadí. Mohou proletět kolem nich i s živým konvertibilním penízkem pod paží a nikdo nic neuvidí. Čtyři chlapi na jednu uklízečku, to je tedy něco. A tak je vidím na tabuli cti. „Ivanov odcizil tři kopějky. Petrov jich předal státu sedm. Sidorov prohrál nerovný boj s uklízečkou hotelu Inturist. Odpočivej v pokoji, drahý soudruhu. Pohled jasný, obočí zdvižené, vlasy jim vlají. To jsou tedy borci!

Potkat ale omylem krokodýla, kterého jsem představovala v tuto chvíli já, dali by se orli na ústup. Ani velká zvířata neloví. Ještě by je mohla kopnout nebo jim utrhout hlavu. Jsou s nimi jen nepříjemnosti!

Opravdu neznám jiný podobný stát, kde by na bezmocné ženy při odchodu z obchodu číhali přestrojení policisté a brali jim peníze. I přesto, že další státy taky potřebují peníze, řeší svoje problémy trochu jinak. Když chtějí z žen vytáhnout peníze třeba v takové Francii, nabízí jim parfémy, kosmetiku, šaty, kožešiny, punčochy, lodičky, klobouky, korále, náramky, prsteny, brože, automobily, nábytek, knihy, obrazy. Taky nabízí jídlo, například sto šedesát druhů sýra. A samozřejmě taky byty, vily, lístky, kam jenom chcete, hrnce, pánve, květiny, brilianty. Francouzi jsou divní, že? Ano, mohou mně oponovat tím, že Rusko je také specifické svým rozvojem a že „rozumem Rusko nepochopíš“. Ale jestli k tomu budeme přistupovat bez rozumu, pak jsou naše možnosti neomezené. Zrána, dokud ještě nezačne dopravní ruch, je možné na ulici poslat jednotky příslušníků kriminální služby. Jen ať se plazí, hledají na chodnících, třeba tam někomu během noci upadl cent, drachma či dokonce etiopský birr. Najdeš birr, otřeš ho a přidáš do státní pokladny. Naopak večer zatřeš s žebráky, slepými, beznohými, že copak tedy během dne naši? Ne každý soucitný cizinec, který hodí mrzákovi minci, k ní ještě přiloží celní prohlášení. Je tedy jasné, kdo tady spáchal trestný čin. No a nespravedlivé obohacování služebných bychom měli my, občané, utnout už od samého začátku. Jestli utírá prach pod postelí, měli by dva nebo tři důstojníci lehnout na zem, dát hlavu pod postel a bez mrknutí oka pozorovat. Vrchní důstojník by měl prohledávat prostěradlo a povlaky a rozpárat polštáře. Jestli žena půjde mýt záchod, kolegové se přemístí tam. Mladší bez mrknutí oka sledují. Starší pumpuje gumovým zvonem, co mu síly stačí.

Můj bože, to bude teprve bohatství!

1991

Natálie Tolstá –Volba Ruska

Světlana pracovala jako bibliograf v ústřední knihovně. Seděla tam v koutě za stolem. Předtím odkroutila tři roky na místě, kde se katalogizovaly nové knihy. Některý čtenář sice občas odtrhl pohled od odborných zápisků, a jak tak bloumal očima po regálech, narazil i na Světlanu, ale dlouho se u ní nezastavil. Byla hubená, nevýrazná a neprovdaná.

Světlana žila s mámou ve velmi malém, ale úplně vlastním jednopokojovém bytě. V takovýchto podmínkách nelze mít rodinu, ale ani máma tu nebude věčně... Jeden blondák, který od rána do večera trčel ve studovně, se jí líbil, ale on se nikdy na nic bibliografa nezeptal. Sám věděl, co a kde si má vzít. Většinou tam chodili tací, kteří psali dizertační práci. Světlana by mohla napsat vědecké pojednání na téma „Psychologické typy milovníků akademických titulů“. O mladých uchazečích si myslela asi toto: teprve dokončil fakultu tělesné výchovy a už datluje o roli náprahu při hodu míčem na koš a rýsuje diagramy. Potkat takového v lese, lekneš se. Hotový opičák. Ale stejně tu práci obhájí. A stane se profesorem.

Ani postarší se od Světlany nedočkali soucitu. Teď se najednou vzpamatoval. Měl si vzpomenout dřív. „Hyperbola v lyrice Lachezara Pipkova“. Kdo to v dnešní době čte? Pouze sám Pipkov. Sedí na Slunečném pobřeží a popíjí víno.

S vedoucím meziknihovni výpůjční služby Dolinským se Světlana srazila v kuřárně.

„Proč jste takový smutný, Jurii Zinovjeviči?“

„Ale, Světlano, melu z posledního, padám únavou: kandiduji do místní samosprávy.“

„Pánbůh vás ochraňuj. Proč to děláte?“

„Prostě je to potřeba. Kdybyste si z toho nedělala legraci a raději mi pomohla. Potřebuji mít ve volební komisi pozorovatele.“

„Co bych měla pozorovat?“

„Aby nedošlo k hádkám a podvodům hlavně v době, kdy se budou sčítat hlasy.“

„Opravdu tam dochází k manipulaci?“

„Jste jak malá. Nebuďte naivní. Tak co tedy, pomůžete mi? Dostanete za to zapláceno.“

„Ale co, přijdu. Panenko skákává, to je už pozitíí!“

Na volební okrsek dorazila Světlana v deset hodin ráno, předložila dokument s razítkem, sedla si na židli a začala pozorovat.

Poslancem se mohlo stát jen pět lidí, ale uchazečů bylo osmnáct. Na stole ležely brožury s informacemi o životě každého z kandidátů a jejich fotografie.

Daniil Stepanovič Glazyčev

Prošel dlouhou cestu. Z prodavače se vypracoval až na ředitele second handu Druhý dech. Je ženatý, dcera Ženjevjeva chodí do školky.

Předvolební program:

- Nechat osázet zelení místa určená k venčení psů,
- Přestavět půdy na kluby pro veterány a sklepy na tělocvičny pro mladistvé.

Natalija Nikitična Gryzobud

V šestnácti letech, když nepřítel stál u vrat milovaného města, odešla se zbraní v ruce do Lužských lesů. Po návratu do Leningradu vytahovala město z trosk a obnovovala hospodářství.

Protože nemá rodinu, věnuje všechny svoje síly práci v Radě veteránů bytové správy. V současné době pracuje v evidenci stomatologické polikliniky.

Předvolební program:

- Prosadit třídění odpadu z popelnic
- Na schodištích zřídit odpočívadla pro obyvatele s onemocněním oběhové soustavy

Dále se tam psalo něco o Mamkinovi, Gorbokonjovi, Zalivajkovi, Chrjapikovovi, Fastfudovovi, Štejnluhtovi... A konečně o tom našem!

Jurij Zinovjevič Dolinský

Narodil se v roce 1953. Dálkově vystudoval Gercenovský institut, svůj život zasvětil meziknihovním výpůjčkám. Volný čas věnuje literární tvorbě. Je jedním z autorů básnické sbírky Barvy Podalpí. Rozvedený. Vychovává syny, dvojčata.

Jeho heslo:

- Méně slov, více činů
- Vrátit čtvrti podomního prodavače knih
- Do ut des. (Dám Ti to, co bys dal ty nám.)

„No ano,“ myslela si Světlana. „To není žádná sláva. S touhle vzdělaností nezvítězí. Ani latina ho nespasí, právě naopak. Ublíží mu.“ Další životopisy už nečetla. Z tváří je to zřejmé. Kandidát Mamkin má bradku a brýle a všem je naprosto jasné, že je to blbec. Chrjapikov je holohlavý jako koleno, ale pohled má skotačivý, taková veselá kopa: manželka podusí vepřové, dá ho na stůl a on si ji dobírá, žertuje.

Najednou se objevil, po půlhodině samoty, stařík s hůlkou. Členové komise se usmáli.

„Dědo, jakou máte adresu? Zagorodnaja třída? To je ke mně.“

„Mám malý důchod,“ vzdychnul děda, když vytahoval občanský průkaz.

„Urna je tam. Označte, kdo se vám líbí, a vhod'te. Pozor ať tam nehodíte i občanský průkaz.“

Stařeček se došoural k urně a na třetí pokus prostrčil papír skrz výřez.

„Důchod je malý,“ znovu zopakoval lidem okolo. „Kdyby tak přidali.“

„Otče, východ je tady,“ napověděl policista.

Staříka otočili a dovedli k východu. A zase bylo ticho. Když jsme seděli, byla nám zima, ale nebylo co dělat. Voliči nechodili. Najednou si Světlana všimla nějakého pohybu. Objevila se ještě jedna urna, klubko provázků a nějaký Petr Vasiljevič. Světlaně se zdálo, jako by měl něco vypíto.

„Pozorovatelé, dva z vás. Kdo půjde obejít byty s Petrem Vasiljevičem?“

Kromě Světlany se nabídla ještě Ljuba, která byla pozorovatelkou kandidáta Chrijapkinova. Ljuba byla mladá ženská s takovým poprsím, že normální podprsenku nemohla sehnat, jediné si nechat ušít. Velmi ráda vyprávěla každému na setkání to, co nikoho kromě ní nezajímalo. Jakmile jsme vyšli na ulici, Ljuba zahartusila:

„Náš kocour vylezl na skříň, sklopil uši, skočil a dopadl přímo do nočníku. Tchán ho v noci použil, ale samozřejmě ho nestihl vynést. My jsme se tak smáli... Andžela, moje dcera, řekla: Proč ten kocour lezl na skříň? A Rudik, můj syn: Schovává se před tebou. My se s mužem smějeme a kocour se znova škrábe na skříň. Dcera se zlobí, syn ji provokuje, tchán hledá nějaký hadr, aby mohl utřít tu kaluž. My se tak smáli...“

Jestli nezavře tu klapačku, říkala si Světlana, strčím ji do závěje a uteču průchozím dvorem.

„Jsme tu,“ řekl Petr Vasiljevič s pohledem zapíchnutým do seznamu.

„Páté patro, Ruta Gabunie Vachtangovna, 92 let.“

Za skříní na vysoké posteli ležela éterická žena s namodralými rty. Petr Vasiljevič postavil urnu před smrtelnou postel. Světlana i Ljuba zůstaly stát na prahu.

„Ruto Vachtangovno, můžete si vybrat maximálně pět kandidátů, a nebo můžete hlasovat proti všem. To je vaše právo.“

„Přečtete mi seznam,“ šeptla žena, aniž by otevřela oči. „Děkuji. Štejnluht. Pouze Štejnluht. Jenom on. A teď jděte, jsem unavená.“

Další volička žila v bytě, jehož chodba vedla až za horizont. Z pokojů vykoukly sousedky, které se ironicky usmívaly.

„Olgo Michajlovno, to je pro vás. Jděte hlasovat.“

Z odlehlých dveří vykoukla babička ve válenkách a krátkém županu s páskem. Pásek patřil k předešlému županu. Jednou rukou se držela stěny a blížila se k nám. Ke hrudi si tiskla občanský průkaz.

„Děti moje, jsem slepá, nic nevidím. Označte za mě toho, koho je potřeba.“

„Na to nemáme právo. Vy jste volič, ne my.“

„Liduško,“ zavolala slepá paní na sousedku: „zvol. Jsou to dobří lidé, já bych vybrala všechny.“

Liduška udělala nějaký klikyhák, naschvál si ani nepřečetla příjmení a šla k sobě.

Stařenka se obrátila, opět se opřela o stěnu a odešla za horizont do dalších voleb.

V bytě v Rubinštejnově ulici dlouho neotvírali. Najednou se objevila ženská hlava.

„Jste tu kvůli volbám? Nejspíš zbytečně. Halina je v lihu.“

„Nejsme tu kvůli Halině. Máme žádost od Viktora Sergejeviče Ivanova.“

„No tak to zkuste.“

Viktor Sergejevič ležel na matraci bez prostěradla. Sousedka nám řekla, že je Ivanov už čtyři roky ochrnutý a nevstává z postele. S rukama za hlavou koukal do stropu. Na první pohled mu bylo tak padesát let. Uprostřed místnosti seděla žena s roztaženýma nohama. Někdy škytla, škytla a zabručela: „Hergot.“ Páchlo to tam močí. Na podlaze se válela scvrklá marinovaná rajčata a zpod trojdílné skříně vyčnívala prázdná lahev. Na židličce stála pánvička s makarony, které uvařili ještě za střízliva.

„Přátelé,“ Ivanov otočil hlavu: „podejte mi hůl. Je tady, u okna.“

Petr Vasiljevič velmi opatrně obešel Halinu, vzal hůl a podal ji Viktorovi Sergejevičovi. Ten se nadzvedl, zamířil a mrskl hůl na manželku.

„Zabiju tě, čubko,“ zašeptal, když mu hlava padala na polštář.

Žena se zvedla na všechny čtyři, ale příchozí si jí už nevšimli.

„Viktore Sergejeviči, uklidněte se. Máte právo vybrat pět kandidátů z osmnácti nebo můžete hlasovat proti všem.“

„Hlasuju pro Dolinského,“ upozornil Viktor Sergejevič.

Byl naprosto klidný, jako by to ani nebyl on, kdo chtěl před chvílí zbít svou opilou ženu. Když protlačil lístek šterbinou, otočil se zády k urně a přetáhl si přes hlavu deku.

Dalšími byli manželé, kteří žili v osmém patře.

„Výtah už druhý rok nejezdí,“ řekla s vážností volička, když otevírala dveře. Její muž dobrácky pokynul hostům z křesla, když Petr Vasiljevič vpadl do jejich ztísněného pokoje. Ona kulatá, on vyzáblý, oba se se jeden za druhým omluvili za to, že obtěžují zaměstnané lidi.

„Nezlobte se, že jsme vás pozvali. Manžel má rakovinu, já jsem invalida prvního stupně. Jednou za týden jdu na nákup a potom to půl dne vydýchávám.“

Pokoj nebyl větší než deset metrů. Všude ležely potraviny. Na skříně, na parapetu a pod postelí se válel slunečnicový olej, cukr krystal, pohanka a pohankové kroupy. Mezi okny byl margarín Rama a droždí. Za oknem viselo hlavou dolů a nohama vzhůru kuře. V kuchyni se nedá nic nechat a lednička je rozbitá.

„Víte, hlasuj jako první,“ řekla žena.

„Když první, tak první,“ souhlasil muž: „Nemá to žádný smysl. Jakmile je zvolí, všechny jejich sliby půjdou stranou. Budou si mastit kapsy.“

„Víte, nežvaň nebo tě seberou za prořízlou pusou.“

„Záleží to na vás. Koho zvolíte, toho potom budete hnát k zodpovědnosti,“ automaticky odpověděl Petr Vasiljevič, když zvedal urnu.

Na chodbě Světlana s Ljubou málem porazily chlapce, který neslyšně projížděl kolem na tříkolce.

„Co se jim tam pleteš pod nohama?“ křikla matka, kterou nebylo vidět.

Chlapec, který neodtrhl oči od cizích lidí, zajel do bytu pozpátku.

Více žádostí o možnost volit doma v tomto domě nebylo, a tak šla Světlana domů na oběd. Jurij Zinovjevič velmi prosil, aby byli do deseti hodin zpět, až se začnou sčítat lístky.

Nakonec volební okrsek pro návštěvníky uzavřeli. Zůstali tam pouze členové komise a pozorovatelé. Světlana nebyla ani trocha zvědavosti z rána, kdy se chtěla projít po cizích bytech. Pouze to chtělo, aby Dolinský všechny porazil a nechal postavit ve dvoře u Pěti rohů lavičku. O to prosila jedna babička z bytu, který byl vytápěn kamny.

Lístky se počítaly, přepočítávaly a nakonec se stejně nikdo nemohl dopočítat. Na samostatnou hromádku položili asi čtyřicet lístků. „A tohle je co?“ projevila ostražitost Světlana.

„Ty jsou neplatné, s nápisy. Chcete si to přečíst?“

„To nebude potřeba. A je nějaké pravidlo na to, jaký lístek považovat za neplatný?“

„Pokud křížek, fajfka nebo jakákoli značka je ve čtverečku, je všechno v pořádku.“

„A jak je to u Dolinského?“

„Hned se podívám. Tady je v jednom výtisku napsáno „Žid“, v druhém, odpusťte, „hajzl“.

„Mimo rámeček to není napsáno?“

„Ne. Fakt pečlivě to napsali. Vešlo se jim to tam. Přidávám je k platným hlasům.“

Když Světlana sedla do nočního autobusu, už věděla, že v jejím volebním okrsku zvítězil Dolinský s minimální převahou. A nemohla se zbavit myšlenky, že jeho osud předurčily právě ty dva lístky, dvě tajemná slova, dva výkřiky z duše neznámých voličů.